

De Sociale en Culturele

Ruimte vraag

stedelijkheid

=

stenen

+

stadscultuur

en zelfs veel meer dan dat...

Amsterdam
Stadsdeel Oost/Watergraafsmeer
& Stipo Consult

‘Naar een sociaal ruimtelijke aanpak’

stedelijkheid

=

stenen

+

stadscultuur

Visie op de sociale ruimtevraag in Amsterdam – Oost/Watergraafsmeer

Inhoud

We hebben veel bereikt.....	3
Voorwaarden scheppen voor verrijking	3
Het gelopen traject	4
I Gezamenlijke visie.....	7
I.1 Vraag om visie op de stad (en de stadsdelen)	7
I.2 Acht thema's	8
I.3 Maatschappelijke ruimte	9
I.4 'HOED-s' (Huisartsen onder één dak)	9
I.5 'Ruimte in de tijd creëren'	11
I.6 'Kinderopvang met kwaliteit'	12
I.7 'Heeft de jeugd in de ruimtelijke omgeving nog de toekomst?'	14
I.8 'Nieuwe ouderen, nieuwe ruimtewensen'	18
I.9 'De ruimtelijke gevolgen van taakcombineren'	20
I.10 'Laagwaardige werkgelegenheid – laagopgeleiden?'	23
I.11 "Niet In Mijn Achtertuin"	25
2 Gezamenlijk proces.....	27
2.1 Naar sociaal-culturele-ruimtelijke samenwerking	27
2.2 Omgaan met elkaars 'taal' en denkkader	28
2.3 De betekenis voor planning	29
2.4 Verankeren in de organisatie	31
Colofon	36
Bijlage: bronnenlijst.....	36

We hebben veel bereikt

Voorwoord van de wethouders

Deze nota is een uitwerking van de structuurschets 'Mozaïekstad' (2002) van stadsdeel Oost/Watergraafsmeer. Het is de uitkomst van een half jaar integrale samenwerking van twee afdelingen aan één sociaal ruimtelijke visie, ondanks tijdsdruk en dringende prioriteiten. Er is veel bereikt: Het wij-zij gevoel is aan het verdwijnen. Voor het omgaan met sociaal ruimtelijke claims komt er binnen de afdelingen een aanpak en de bijbehorende structuur tot stand. Voor de concrete uitwerking van de sociale ruimtevaart in de stedenbouwkundige projecten in Oost/Watergraafsmeer ligt er een inhoudelijke visie op maatschappelijke ontwikkelingen in het stadsdeel. Medewerkers van de afdelingen Beleid Wonen & Werken en Welzijn hebben de basis gelegd voor een sociaal ruimtelijk programma waarin verstedelijking een synoniem kan worden voor verrijking. Deze ontwikkeling doorzetten samen met anderen is de opdracht aan alle afdelingen.

Jelle Prins
Antoinette Tanja
januari 2004

Voorwaarden scheppen voor verrijking

De verstedelijking van Amsterdam zet door. Voor de komende 15-30 jaar betekent dat meer mensen, meer mobiliteit en meer ruimtegebruik op hetzelfde oppervlak. Ook met de recente aanpassingen van het bouwtempo in het structuurplan van de gemeente worden er voor 2010 en tussen 2010 en 2030 nog grote aantallen woningen gebouwd in Amsterdam. Voor het grootste deel komen die in bestaand stedelijk gebied.

Oost/Watergraafsmeer heeft in zijn structuurschets 'Mozaïekstad' (2002) lijnen uitgezet voor de toekomstige ruimtevaart. Het stadsdeel wil de verstedelijking laten samen gaan met een keuze voor *stadscultuur*. De structuurschets wijkt in die zin af van vergelijkbare visies: hij gaat nadrukkelijk niet alleen om het inplannen van functies en een stedenbouwkundige kaart. In Oost/Watergraafsmeer is centraal gesteld wat er ruimtelijk nodig is om dit deel van de stad ook in de toekomst kwaliteit te laten houden. De kwaliteit van het leven in de stad, en niet de functies, zijn als uitgangspunt genomen. De zes kwaliteitspijlers uit de structuurschets verwoorden op hoofdlijnen welke kwaliteiten het bestuur voor het stadsdeel wil realiseren:

1. Het bestuur wil de **ruimtelijke verscheidenheid** van het stadsdeel groot houden.
2. Het bestuur wil een meer onderscheidende **ruimtelijke identiteit**.
3. Het bestuur wil een sterkere **beeldkwaliteit en kwaliteit van de openbare ruimte**.
4. Het bestuur wil **ruimte houden voor 'kwetsbaarheid'**: kwetsbare functies én kwetsbare mensen moeten een plaats houden, ook in een verstedelijkend stadsdeel waarin de druk op de ruimte toeneemt.
5. Het bestuur wil dat **veiligheid en leefbaarheid** integraal onderdeel zijn van alle ruimtelijke beslissingen.
6. Het bestuur wil ruimtelijke beslissingen zo nemen dat ze **duurzaam in de tijd** zijn en bijvoorbeeld niet snel weer herstructurering nodig is. Duurzaamheid wil het bestuur wel altijd blijven combineren met tegemoet komen aan ruimtelijke en sociale **dynamiek**. Voldoende flexibiliteit zodat veranderende wensen en functies gemakkelijk zijn in te passen, ziet het bestuur daarvoor als voorwaarde. Aan de ruimtebehoefte wil het bestuur vooral voldoen door intensiveren, combineren en transformeren van het bestaande ruimtegebruik.

Vanuit vele sectoren is een bijdrage aan de structuurschets geleverd. Mede hierdoor is deze meer geworden dan een boekje. Er is een dimensie toegevoegd, mensen zijn blijven nadenken en nemen het mee in hun werk. En alleen zo wordt de koers die het bestuur uitzet ook echt een koers: als de organisatie hem ook dagelijks toepast en uitwerkt in haar werk.

Uitwerking van de kwaliteitspijlers vraagt om een rijk programma waarin sociaal en ruimtelijk als één geheel de leefkwaliteit van het stadsdeel versterken. De leidinggevendenden concludeerden met de bestuurders dat om de bestuurlijke koers verder te kunnen uitvoeren een uitwerking nodig was van de toekomstige ruimtebehoefte van de stadscultuur in Oost / Watergraafsmeer. De afdelingshoofden Marianne Bouw (afdeling welzijn, sector welzijn, onderwijs en sport) en Engelen Hengeveld (afdeling beleid, sector wonen en werken) hebben het gezamenlijke initiatief genomen om een samenwerking te starten tussen hun beide afdelingen. Aan Stipo Consult is gevraagd om dat inhoudelijk en procesmatig te begeleiden.

De samenwerking tussen de afdelingen Welzijn en Beleid Wonen & Werken is een logische vervolgstap bij de structuurschets. Deze samenwerking, de 'sociale ruimtevraag' geheten, gaat over de vraag: **'Hoe gaan we om met claims op de ruimte voor sociale activiteiten, voor de toekomstige stadscultuur?'**

De doelen van de samenwerking tussen welzijn en wonen/werken waren en zijn:

- een actieve en toekomstgerichte bijdrage aan de kwaliteit van de stad
- deskundigheid vergroten door uitwisseling over elkaars denkwerelden en daarmee het verlagen van de 'drempel' om tot uitwisseling te komen
- het vergroten van de toekomstgerichtheid van medewerkers
- werk met werk maken door het te koppelen aan concrete projecten / vraagstukken waaraan het stadsdeel toch werkt; daardoor wordt directe toepassing in het eigen werk mogelijk
- inspiratie door vanuit een andere invalshoek naar het eigen werk te kijken
- de gemeenschappelijke resultaten ook vastleggen in een visie, die toepasbaar is bij toekomstig beleid, de actualisering van de "buurtfoto's", nieuwe projecten, transformatie van buurten en wijken en nieuwbouw.

Het gelopen traject

In het gelopen traject is heel bewust een aantal keuzes gemaakt. De rode draad is een lerende organisatie om tot samenwerking te komen. Vergroten van deskundigheid op individueel en op groepsniveau speelde hierbij een cruciale rol. Dit is bewust niet gedaan door medewerkers op een cursus te sturen. Medewerkers komen dan terug met een nieuwe cursusklapper waarna vaak de link met het dagelijkse werk ontbreekt. Er is daarom gekozen voor een 'training on the job': het werk doen dat je toch al moet doen, dat net even anders organiseren en dat begeleiden. Werk met werk maken is effectiever in de tijd, levert meer resultaten op waar het stadsdeel direct iets aan heeft en levert voor de betrokkenen grotere inzichten op.

Concreet is dit voor de sociale ruimtevraag als volgt vormgegeven:

- er is gewerkt in duo's met steeds één medewerker vanuit beide 'werelden'; de al aanwezige expertise van medewerkers is hierdoor benut om elkaars deskundigheid te bevorderen
- elk duo heeft één van de acht in deze visie beschreven thema's onder zijn hoede gekregen. Deze thema's zijn actueel en hebben een sociale en fysieke kant. Ze zijn gekozen vanuit wat nodig is voor de kwaliteit van de stad en vanuit de expertise van de medewerkers;
- het is een selectie van aansprekende en belangrijke onderwerpen, ook goed is gekeken naar onderwerpen die het bestuur wil oppakken of die op een andere manier toch al gaan lopen (werk met werk maken);
- er heeft onderling overleg plaatsgevonden, maar de duo's werden ook gestimuleerd om de kennis van partners in het veld te mobiliseren.

De duo's kregen negen maanden om gezamenlijk het onderwerp te verkennen: hoeveel vierkante meters zijn er nodig, wat zijn kwalitatieve ruimtelijke eisen, welke trends spelen een rol, welke strategieën zijn mogelijk. Tijdens die periode zijn vijf gemeenschappelijke conferenties georganiseerd van een halve dag. Dit om resultaten uit te wisselen, opgedane ervaringen te delen en verfrissende ideeën in te brengen. Extra inspiratie kwam door experts uit het veld. Deze bijeenkomsten zijn afgesloten met een journaal om de resultaten ook al tussentijds te 'verzilveren'.

De conferenties zijn bewust niet alleen intern gehouden, maar er zijn ook inspirerende gastsprekers uit de praktijk uitgenodigd:

- Birgit Oelkers (Kenniscentrum voor de sociale infrastructuur X-S2)
- Annelize Hogeweg (Stichting Welzijn Watergraafsmeer)
- Peter Roelofs (Woningstichting De Key)
- Marijke Storm (hoofd afdeling Wonen, Voorzieningen en Stedelijke Recreatie, dienst Ruimtelijke Ordening Amsterdam)
- Suze Duijnkerke (hoofd afdeling Maatschappelijke en Gezondheidszorg, dienst Maatschappelijke Ontwikkeling Amsterdam)
- Elli Izeboud (senior beleidsmedewerker afdeling Zorg, Welzijn en Cultuur, provincie Noord-Holland).

De gastsprekers zijn uitgenodigd om ervaringen uit te wisselen, inspiratie op te doen en over geslaagde voorbeelden te horen.

Bij de begin- en eindconferentie zijn ook de portefeuillehouders betrokken: Antionette Tanja en Jelle Prins. Een duidelijke bestuurlijke dimensie is bij elk van de onderwerpen van groot belang.

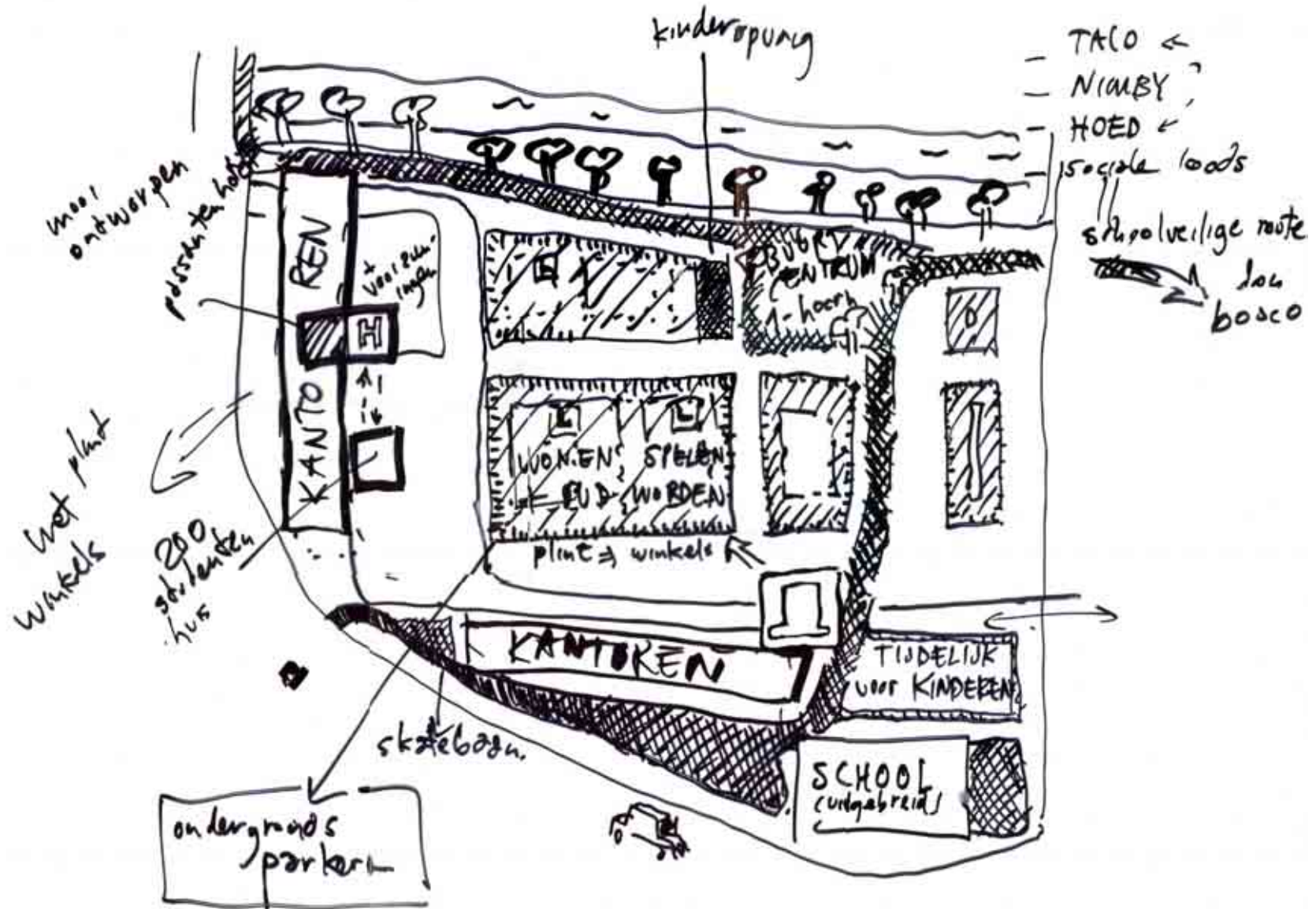
Bij de vierde conferentie heeft Dennis Lohuis, tekenaar, ter plekke tekeningen gemaakt van een 'ideale toekomstige wijkindeling'. De ideeën van de duo's werden hierbij omgezet naar hun concrete betekenis voor het programma van eisen en de stedenbouwkundige indeling (zie ook hoofdstuk 2).

Het uiteindelijk doel stond hierbij steeds als rode draad voor ogen: de kwaliteit van de stad. Oftewel: hoe zorgen we er in samenwerking voor dat

'verstedelijking' geen negatieve klank krijgt (een synoniem voor verdringing), maar een koosnaam: een synoniem voor verrijking? Journaals van elke conferentie zijn onder andere te vinden op de website van Stipo Consult (www.stipo.nl).

De samenwerking tussen de beleidsafdelingen is een voorbeeld geworden bij X-S2 ('access to'), het landelijke kennisnetwerk voor sociaal beleid. X-S2 is een initiatief van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. De verschenen journaals zijn op hun website gepresenteerd, maar ook een logboekverslag van de beide afdelingshoofden (zie : www.x-s2.nl).

Voorbeeld van een toepassing van de in deze visie beschreven sociale ruimtevraag op een fictief voorbeeldproject (het gebied De Eenhoorn in Amsterdam Oost/Watergraafsmeer).

De sociale ruimtevraag is door te vertalen naar concrete stedenbouwkundige uitgangspunten voor herstructurering en een ideaaltypische ruimtelijke opbouw van een toekomstige wijk.

I Gezamenlijke visie

I.1 Vraag om visie op de stad (en de stadsdelen)

De behoefte aan een actievere overheidsbemoedening met de sociale en culturele ruimtevraag neemt toe: in de verstedelijkte omgeving met grote concurrentiedruk en stijgende grondprijzen leggen sociale voorzieningen het veelal af tegen winstgevers als vrije sector woningbouw, kantoren en detailhandel.

Toch zijn allerlei sociale en culturele voorzieningen hard nodig als we een divers en veelzijdig stadsbeeld willen houden: ze zijn een voorwaarde om in een stedelijk gebied belangrijke leefkwaliteiten in stand te houden. Stedelijkheid is een rijk en gevarieerd programma van

- groene (parken, bomen, sport velden enz. enz.),
- blauwe (water, watersport enz. enz.)
- rode (gebouwen, winkels, woningen, kantoren enz. enz.) en
- minder tastbare kwaliteiten en functies (zorgcentra, jeugdwerk enz. enz.)

gebruikt door een zeer gevarieerde bevolking. Stedelijkheid = stenen + stads cultuur en zelfs veel meer dan dat. Stedelijkheid vraagt om beeldkwaliteit en ruimtelijke identiteit en stads cultuur (veel voorzieningen en activiteiten, grote sociale diversiteit, uitwisseling en groepen die elkaar

kunnen ontmoeten). Een specifieke aanpak is nodig: welzijn en ruimtelijke ordening hebben gezamenlijk de taak om strategieën te ontwikkelen om de kwaliteitspijlers uit de structuurschets concreet te maken in stedenbouwkundige projecten en beheerprogramma's na oplevering.

'in een sterk verstedelijkend Amsterdam is een overheid die actief nadenkt over de stadscultuur hard nodig'

Alleen vanuit een heldere visie op de gewenste stadscultuur kan de overheid voorwaarden scheppen. Daarmee is niet gezegd dat de overheid daar volledige greep op heeft. Maar stedenbouwkundige en sociale programma's hebben onmiskenbaar invloed.

De al genoemde structuurschets heeft zijn naam 'Mozaïekstad' gekregen omdat het stadsdeelbestuur de veelzijdigheid als belangrijke waarde ziet. Vanuit deze waarde moet het stadsdeel op een doelgerichte en pro-actieve manier inspelen op de verstedelijkingsopgave waar Amsterdam (en heel westelijk Nederland) voor staat. Hoe meer Amsterdam verstedelijkt, hoe groter de kans op verdringing van maatschappelijke voorzieningen in de strijd om de ruimte. Eenzijdigheid is dan het resultaat. In de visie van het stadsdeelbestuur moet verstedelijking in Amsterdam juist worden aangegrepen om tot verrijking te komen, en verdringing actief te voorkomen.

Als we een beeld vormen van de gewenste stadscultuur, dan is het van belang niet alleen te kijken naar het hier en nu, maar ook te anticiperen op nieuwe ontwikkelingen. Daar komen allerlei (nieuwe) sociale en culturele vragen bij kijken, die ook een ruimtelijke vertaling vragen. Enkele actuele voorbeelden:

- Nederland **vergrijs** de komende decennia, maar voorzieningen, woningen en woonomgeving zijn daar nog lang niet op afgestemd
- **De vermaatschappelijking van de zorg:** alle mensen moeten kunnen meedraaien in de maatschappij, ook degenen die zorg nodig hebben. Ouderen moeten thuis kunnen blijven wonen en psychiatrische patiënten moeten in een normale wijk kunnen wonen.

Zorg en wonen komen meer en meer los van elkaar te staan. Patiënten, ouderen en andere zorgvragers 'verhuizen' niet meer naar instituten om (medische) zorg te ontvangen, maar blijven in de maatschappij, 'tussen de mensen' wonen. Dat betekent dat de maatschappij zich moet aanpassen aan deze zorgvragers. De zorg moet naar hen toe kunnen komen (maaltijden, boodschappen, thuiszorg en doktershulp) en zij moeten zich naar de zorg kunnen bewegen (denk aan bankjes, buurtvervoer, veilige routes, een helpende hand enz.). Het *publieke domein* – de combinatie van de *plekken* waar mensen elkaar tegenkomen en de *mentaliteit* van mensen ten opzichte van anderen - moet worden ingericht op zorg voor wie dat nodig heeft. Hoe ver gaat de extramuralisering van de zorg door de komende tien jaar? Wat betekent dat voor het wonen? Wat zijn de ruimtelijke randvoorwaarden? Welke partijen spelen daarbij welke rol en wie heeft de regie?

- **Huisartsen onder één dak** (HOED-en): van huisartsen wordt verwacht dat ze meer gaan samenwerken en fysiek ook onder één dak komen, eventueel met aanvullende voorzieningen; maar waar en hoe creëren we daarvoor de ruimte in de stad?
- De (toenemende) **structurele aandacht voor vraagsturing**: vraagsturing is niet langer eenmalig en experimenteel. Neem bijvoorbeeld het denken over woonwensen, wijk- en buurtbeheer, het afnemen van zorgpakketten, etc. De gebruiker van het aanbod heeft invloed. Dat betekent niet dat de gebruiker overal over meepraat – er zijn vele andere vormen van vraaggericht werken. Het betekent wel dat de gebruiker uitgangspunt is.

- betekent een meer **multiculturele bevolking** ook andere omgevingswensen, zoals de veelbesproken geplande Marokkaanse wijk in Almere, het Chinatown bij de Nieuwmarkt of specifiek voor Turken bedoelde verzorgingstehuizen? En wat is in bredere zin de invloed van nieuwe soorten leefstijlen (bijvoorbeeld de sterk opgekomen tweeverdieners), ook elk met hun eigen 'cultuur'?

1.2 Acht thema's

Het accommoderen van de sociale ruimtevraag gebeurt bij uitstek in de ruimtelijke projecten waaraan het stadsdeel werkt. Het is dan handig om al in een vroeg stadium te weten met welke concrete onderwerpen men in het project rekening moet houden, welke oppervlaktes daarbij horen en wat er in het programma van eisen moet komen te staan.

Dit vraagt van de projectleider dat hij/zij aan het begin van het project doordenkt welke ruimte er in het programma wordt opgenomen voor:

- Zorg: huisarts, fysiotherapeut, tandarts, verloskundigen, consultatiebureaus, apotheken, ziekenhuizen, verpleeghuizen
- Onderwijs: basisonderwijs, voortgezet onderwijs
- Maatschappelijke voorzieningen: wijkcentrum, buurthuis, kinderopvang, maatschappelijke dienstverlening, zorg voor ouderen, maatschappelijke opvang, jeugdzorg
- Religie
- Cultuur: bibliotheken, oefenruimte, atelier, theater
- Sport: sportvoorzieningen en speelplekken.

Het belang van deze lijst is om geen aspecten, die bij de kwaliteit van leven in de stad horen, over te slaan. Dat wil niet zeggen dat *alles overal* gerealiseerd moet worden. De dienst Maatschappelijke Ontwikkeling (DMO) van de centrale stad Amsterdam ontwikkelt momenteel kengetallen voor elk van deze voorzieningen, zodat dit niet elke keer weer opnieuw per project hoeft te worden uitgevonden.

Dit hoofdstuk gaat uitgebreider in op acht thema's binnen deze groslijst. Deze acht thema's zijn geselecteerd omdat te verwachten is dat ze in nu en

in de komende jaren in Oost/Watergraafsmeer in het bijzonder de aandacht zullen vragen:

1. de ruimtelijke aspecten van de nieuwe ontwikkeling van groepspraktijken voor huisartsen,
2. ruimte voor vrijwilligersinitiatieven,
3. de ruimtelijke aspecten van kinderopvang,
4. de jeugd in de ruimtelijke omgeving,
5. ruimte voor ouderen,
6. ruimtelijke gevolgen van taakcombineren,
7. ruimte voor laagwaardige werkgelegenheid en
8. sociale voorzieningen die moeilijk zijn te realiseren (meestal door het 'niet-in-mijn-achtertuin' effect).

Bij elk thema beschrijft dit hoofdstuk een stadsdeelbrede visie die een uitwerking is van de structuurschets en de kwaliteitspijlers.

1.3 Maatschappelijke ruimte

Voorzieningen die horen bij de acht thema's zijn in te vullen door vierkante meters voor 'maatschappelijke ruimte' op te nemen in stedenbouwkundige projecten. Het is zinvol om aansluiting te zoeken bij de DMO die hiervoor kengetallen ontwikkelt. Het idee voor maatschappelijke ruimte wordt uitgewerkt in paragraaf 2.4. Dit idee is een uitwerking van de structuurschets *Mozaïekstad* van stadsdeel Oost/Watergraafsmeer, waarin het stadsdeelbestuur stelt:

'Op termijn streven we ernaar om in elke wijk van ons stadsdeel een multifunctioneel centrum te vestigen met een combinatie van maatschappelijke voorzieningen en welzijnsfuncties. De invulling verschilt per buurt naar gelang de demografische samenstelling en leefomstandigheden.'

1.4 'HOED-s' (Huisartsen onder één dak)

Inleiding

Het ontwikkelen van HOED-en vindt plaats binnen het brede kader van de vermaatschappelijking van de zorg, die al eerder werd genoemd. De zorg-

vraag stijgt en het aantal huisartsen neemt af. Huisartsen hebben het steeds moeilijker in de stad. Het is moeilijk praktijkruimte te krijgen, er is een groeiend tekort aan huisartsen en de werkdruk in de stad is hoog.

Nieuwe generaties huisartsen werken niet meer in hun eentje in een volle praktijk. Huisartsen specialiseren zich en gaan in deeltijd werken. Zij zoeken manieren om de toegenomen werkdruk te verlichten, door ruimte en diensten te delen en gezamenlijk ondersteunend personeel in te huren. Door samen een praktijk te hebben wordt het makkelijker huisartsen in de praktijk op te leiden en aan de praktijk te binden, verlopen onderhandelingen met verzekeraars effectiever en is er op termijn minder ruimte nodig.

Uit de nota 'Ruimte voor de praktijk' (1999) van de Amsterdamse Huisartsenvereniging (AHV) en zorgverzekeraars blijkt dat er tussen nu en 2010 een groot tekort zal ontstaan aan huisartsen in Amsterdam: voor Oost / Watergraafsmeer wordt een tekort voorspeld van 18 huisartsen (de vraag is 33, het verwachte aanbod is 15). De verwachting van de AHV is gebaseerd op grond van de leeftijden van de gevestigde artsen en de prognose van de bevolkingsgroei.

Veel huisartsen werken in solopraktijken terwijl de nieuwe generatie huisartsen aangeeft in een duopraktijk (40%) of in een samenwerkingsverband (53%) te willen werken. Veel jonge huisartsen willen tegenwoordig in deeltijd werken en zoeken manieren om de toegenomen werkdruk te verlichten door ruimte en diensten te delen. Ze zoeken daarvoor samenwerking met andere huisartsen zodat zij gezamenlijk ondersteunend personeel kunnen aanstellen. Zij kunnen samen bepaalde activiteiten opzetten voor specifieke patiëntengroepen en er is meer gelegenheid om huisvesting te bieden aan een zogenaamde 'huisarts in opleiding' hetgeen belangrijk is voor de toekomstige vestiging van huisartsen in de stad.

In het bovengenoemde rapport 'Ruimte voor de praktijk' worden de gemeente en de stadsdelen dringend geadviseerd om beleid uit te stippelen dat erop gericht is om de toekomstige huisartsen in staat te stellen om in een samenwerkingsverband te werken: de zogenaamde HOED, Huisartsen Onder Eén Dak. Om HOED-en te kunnen realiseren zijn grote, betaalbare ruimten nodig. Dit vormt een groot knelpunt aangezien de prijzen van onroerend goed voor praktijkhuisvesting in de stad hoog zijn en eventueel

geschikte locaties in de oude dichtbebouwde stadswijken niet voor het opscheppen liggen. De centrale stad heeft al initiatieven genomen om de erfpacht voor HOED-en te verlagen om kansen voor HOED-en te vergroten.

Aandachtspunten voor uitvoering

De kansen zijn groot. HOED-en kunnen uitgroeien tot het medisch hart van een verzorgingsgebied of zelfs tot medische winkelstraat – met andere medische en paramedische voorzieningen in de buurt of in de HOED zelf. Tegelijkertijd wordt dit verzorgingsgebied veel groter dan het verzorgingsgebied rond een solo huisartsenpraktijk. Het is van essentieel belang dat grotere groepspraktijken gevestigd zijn op centraal gelegen locaties die goed bereikbaar zijn met het openbaar

vervoer en dat er mogelijkheden voor buurtbussen zijn om te stoppen. Een HOED realiseren betekent ook bereikbaarheid, toegankelijkheid en bruikbaarheid realiseren. HOED-en moeten worden gebouwd of bestaande panden moeten geschikt worden gemaakt.

- Investeer in het verwerven, bouwen of geschikt maken van panden, de grondeigenaar
- De gemeente Amsterdam, heeft al de erfpachtprijzen voor HOED-en aangepast
- Realiseer bereikbaarheid, toegankelijkheid en bruikbaarheid van de praktijk (of realiseer HOED-en op plekken die daaraan voldoen)
- Realiseer een aantrekkelijk vestigingsklimaat voor (beginnende) huisartsen.

Kengetal

Op basis van de verwachte benodigde aantallen huisartsen in Oost / Watergraafsmeer, de gemiddelde aantallen huisartsen per reeds bestaande HOED en de gemiddelde oppervlakte per reeds gerealiseerde HOED elders kan berekend worden:

- hoeveel HOED-en er nodig zullen zijn in de toekomst; volgens het

rapport van AHV zijn dit er in 2010 twee extra in Oost/Watergraafsmeer

- hoeveel vierkante meter er gemiddeld per HOED nodig is.

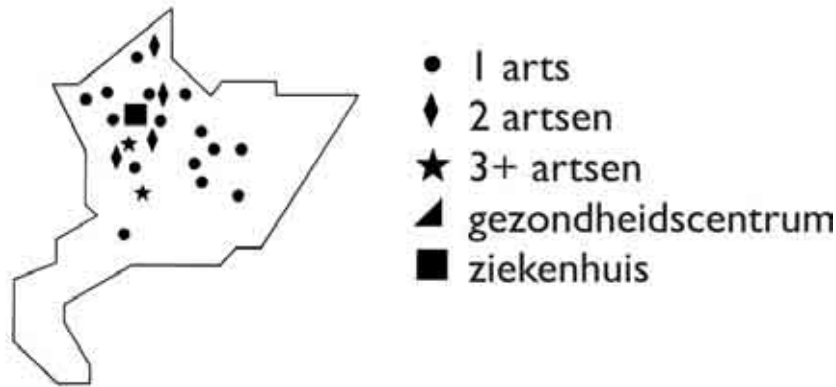
Huisartsen in Oost / Watergraafsmeer	Aantal 2001:	Verwacht aantal 2010:	Benodigd aantal 2010:
In solopraktijk	15	6	
In duopraktijk	8	6	
In groepspraktijk	6	3	
In gezondheidscentrum	-	-	
TOTAAL	29	15	33

Oppervlakte HOED in verschillende praktijkgrootte						
	Solo	Duo	3 artsen	4 artsen	5 artsen	6 artsen
Totaal	80 m ²	160 m ²	280 m ²	350 m ²	400 m ²	450 m ²
Per arts	80 m ²	80 m ²	93,3 m ²	87,5 m ²	80 m ²	75 m ²

Pas bij een groter aantal artsen in een HOED ontstaat ruimtelijk gezien schaalvoordeel. Er is extra ruimte nodig voor overleg en dergelijke.

Modelplek

- een HOED moet gerealiseerd worden op een locatie die uitstekend met plaatselijk openbaar vervoer bereikbaar is
- in het ideale geval zijn er veilige routes voor fietsers en voetgangers naar de HOED vanuit alle uithoeken van het verzorgingsgebied gerealiseerd
- bij een HOED moet voldoende parkeergelegenheid zijn voor patiënten die afhankelijk zijn van de auto. Denk hierbij ook aan taakcombineerders: mensen die bijvoorbeeld hun oude vader bij de HOED afzetten en weer ophalen
- in en rondom een HOED gelden de eisen van bereikbaarheid, toegankelijkheid en bruikbaarheid voor de inrichting van de openbare ruimte en het gebouw
- de ideale locatie voor een HOED biedt ruimte in de toekomst voor aanvullende medische en sociale voorzieningen (commercieel en niet-commercieel).

uit: *Ruimte voor de praktijk, 2001*

1.5 'Ruimte in de tijd creëren'

Inleiding

Een probleem voor veel sociale initiatieven en vrijwilligersgroepen is het tekort aan ruimte voor enkele uren per week. De oplossing voor deze groepen ligt niet zozeer in méér vierkante meters. Beter is het als ze in bestaande voorzieningen een ruimte gedurende enkele uren per week kunnen gebruiken.

Visie

Bij toenemende verstedelijking neemt de druk op bestaande ruimte toe. Intensief ruimtegebruik is het gevolg van deze sterk toenemende vraag en een kans om ook in een verstedelijkend gebied ruimte te bieden aan sociale initiatieven. Kort ruimtegebruik kan bij slim beleid bijdragen aan een veilige en leefbare omgeving door sociale controle en intensiever gebruik van de openbare ruimte. In Zweden vormen veel scholen bijvoorbeeld het middelpunt van de buurt: overdag voor leerlingen en 's avonds voor sociaal culturele activiteiten. Het lijkt heel lastig om de vraag naar kort ruimtegebruik in kaart te brengen. Daarom is het startpunt om het potentiële aanbod van kort ruimtegebruik in kaart te brengen.

Aandachtspunten voor uitvoering

De volgende vijf (onderzoeks)stappen zijn nodig om kort ruimtegebruik door vrijwilligersinitiatieven mogelijk te maken in Oost/Watergraafsmeer:

- Verkrijg overzicht en inzicht: breng het potentiële ruimteaanbod voor kort ruimtegebruik van sociale initiatieven, vrijwilligersgroepen en welzijnsvoorzieningen in kaart.
- Ontwikkel een beheerstrategie: zorg voor één verantwoordelijke partij voor het beheer van de beschikbare vergaderruimte voor vrijwilligersinitiatieven in het stadsdeel. Deze heeft twee taken. Ten eerste dagelijks beheer, plannen van beschikbaarheid en toewijzing van ruimtes aan groepen, op peil houden van faciliteiten in de ruimtes en contact met de instellingen die ruimte aanbieden. Daar hoort ook de aansprakelijkheid van gebruikers bij voor goed gebruik van de ruimte. Ten tweede het verhogen van de beschikbaarheid van vergaderruimte door actief op zoek te zijn naar instellingen die ruimte beschikbaar willen stellen. Het kan de effectiviteit en efficiëntie wellicht ten goede komen om (een deel van) beheer en verwerving uit te besteden aan een externe partij. Onderzoek wat de beste optie is.
- Verken in samenwerking met instellingen de voorwaarden waaronder:
 - instellingen ruimte beschikbaar willen stellen,
 - efficiënter ruimtegebruik kan ontstaan,
 - en dit budgetneutraal kan worden gedaan
- Maak een regeling waarin geregeld wordt hoe het stadsdeel ondersteuning biedt als vrijwilligersgroepen zelf verantwoordelijkheid en initiatief nemen om geschikte ruimte te vinden. Regel daarin ook verantwoordelijkheden van groepen en van het stadsdeel – bijvoorbeeld als groepen in beslotenheid bijeen willen komen.
- Stel een 'vliegende' conciërge aan die openen en sluiten kan regelen, met de faciliteiten kan omgaan, weet wat wel en niet mag in ruimtes en die de veiligheid waarborgt voor diefstal en brand. Deze conciërge werkt voornamelijk 's avonds en in het weekend, want dan zijn de ruimtes open.

Kengetal

Het lijkt vooralsnog niet mogelijk om een reële inschatting te maken voor de benodigde uren en aantallen ruimtes. Op basis van een schatting uit de praktijk is te stellen dat ruimte nodig is voor:

- werkplekken
- kleine groepen (tot 15 mensen)
- en grote bijeenkomsten (tot 50 mensen).
- Een inventarisatie van welzijnsinstellingen, scholen, bibliotheken en commerciële zalenverhuur levert een grove schatting op hoeveel ruimtes er op welke tijden van de week beschikbaar zijn.
- De ruimtes die in aanmerking komen zijn beschikbaar op tijden dat mensen kunnen vergaderen: in de avonden en in het weekend.

Modelplekken en kwalitatieve eisen

De ideale ruimtes voor vergaderingen en bijeenkomsten zijn goed bereikbaar met openbaar vervoer en beschikken over parkeerplekken voor minder valide mensen. Er zijn in het ideale geval veilige routes naar de plek voor fietsers en voetgangers. Ruimtes voldoen aan de eisen van bereikbaarheid, toegankelijkheid en bruikbaarheid.

De ruimtes hebben een standaardpakket aan faciliteiten nodig:

- kleine ruimtes hebben voldoende tafels en stoelen (15) nodig en minstens 1 computer met (betaal)printer nodig. Gedacht kan worden aan een internetverbinding.
- grote ruimtes hebben naast stoelen (50), tafels en een computer ook geluids- en presentatieapparatuur nodig
- alle ruimtes hebben beschikking over frisdrank, koffie en theefaciliteiten
- de ruimtes zijn zoveel mogelijk bereikbaar los van de rest van het gebouw. Ruimtes zijn afsluitbaar.
- er is een goed plansysteem voor toewijzing van ruimte
- het verdient de aanbeveling om alle ruimtes strikt rookvrij te maken en daar op toe te laten zien door de conciërge. Dit verhoogt de kansen op beschikbare ruimte enorm.

1.6 'Kinderopvang met kwaliteit'

Inleiding

De afgelopen jaren heeft het stadsdeelbestuur hard gewerkt aan de uitbreiding van plaatsen in de kinderopvang en naschoolse opvang. Deze uitbreiding werd gerealiseerd in het kader van de landelijke uitbreidingsmaatregel kinderopvang en naschoolse opvang 1998-2003. Conform de maatregel moesten er 306 extra plaatsen worden gecreëerd, de

uiteindelijk gerealiseerde uitbreiding is veel groter (670 plaatsen). Er zijn ook veel particuliere aanbieders bij gekomen.

Marktwerking en vraagsturing zijn goed op gang gekomen. Kinderopvang vindt steeds vaker plaats in de commerciële sector. Deze trend wil de landelijke overheid verder versterken door de invoering van de Wet Basisvoorziening Kinderopvang en met vraaggerichte financiering. Daarmee wordt de ouder degene die kiest en concurreren welzijnsinstellingen en commerciële aanbieders om dezelfde klanten.

Meer marktwerking kan als positief effect hebben dat ouders meer keuze hebben en dat er door concurrentie een betere kwaliteit/prijsverhouding ontstaat. Het kan ook een negatief effect hebben: in minder goede buurten wordt niet zo gauw kinderopvang of slechtere kinderopvang gerealiseerd. Ook kan er net als bij het onderwijs 'zwarte en witte' kinderopvang ontstaan.

Daarnaast is de trend te zien dat functies 'in elkaar schuiven.' Dit gebeurt ook in de kinderopvang. Door de verstedelijking wordt ruimte steeds efficiënter gebruikt. De tweeverdienersmaatschappij vraagt om een ander soort kinderopvang. Binnen de kinderopvang is vooral de naschoolse opvang goed te combineren met andere functies zoals peuterspeelzalen en onderwijs. Wegens intensief gebruik leent de kinderopvang van 0-4 jaar zich hier niet zo goed voor. Wel zijn kinderopvang en naschoolse opvang bijna altijd onderdeel van een Brede School.

Kinderopvang in de eigen omgeving blijkt de overheersende vorm van opvang geworden. In de jaren '90 werd er ook kinderopvang gerealiseerd op bedrijventerreinen. Hoewel er een kleine vraag is naar deze bedrijfskinderopvang geven de meeste ouders de voorkeur aan kinderopvang in de eigen woonomgeving. Voor ouders is een kinderopvang in de buurt handig omdat bijvoorbeeld bij ziekte van het kind ook bevriende burens en familieleden het kind kunnen ophalen. Jonge kinderen zijn ook erg georiënteerd op de eigen buurt. Voor naschoolse opvang is de eigen omgeving helemaal belangrijk. In deze leeftijd moeten kinderen leren zelfstandig naar school en opvang te gaan. Zie ook onder het kopje *Modelplek*.

Inmiddels is er een nieuwe trend: door de verslechtering van de economie,

dure kinderopvang en werkloosheid kiezen sommige ouders weer voor een thuisblijvende partner die de kinderen opvoedt. Mensen zoeken de komende tijd naar alternatieven voor dure opvang.

Lange termijn: toch een toenemende vraag naar kinderopvang

De verwachting is dat de vergrijzing op langere termijn een grote vraag naar arbeid oplevert. Daarnaast zet de rijksoverheid in op verbetering van de verhouding werkenden – niet-werkenden. Dit zal leiden tot een toenemende druk op ouders om te gaan werken zal zich ook vertalen in een grote vraag naar kinderopvang.

Visie

Het stadsdeelbestuur van Oost/Watergraafsmeer streeft naar kinderopvang van hoge kwaliteit en optimale toegankelijkheid van het aanbod. Dit moet worden uitgewerkt in economische, sociale en ruimtelijke ambities.

Economisch is gezonde concurrentie tussen alle aanbieders en vrije keus voor ouders het streven. Dat verhoogt de kwaliteit en vergroot de toegankelijkheid van het aanbod.

De hoge kwaliteit vertaalt zich ook ruimtelijk en sociaal. Kinderopvang behoort een onderdeel te zijn van het straatbeeld, óók in de stad. Kinderopvangvoorzieningen liggen centraal in de buurt en de omgeving is kindvriendelijk, met veilige voet- en fietspaden. Halen en brengen moet (verkeers)veilig kunnen gebeuren en kinderen moeten zelfstandig kunnen spelen of naar huis lopen in de buurt. Om de toegankelijkheid tot de opvang verder te vergroten is spreiding nodig van de opvangplekken over het stadsdeel, rekening houdend met woonmilieus en de bevolkingsopbouw van wijken.

Aandachtspunten uitvoering

Er is behoefte aan toegankelijke kinderopvang en concurrentie op kwaliteit. Het aanbod is de afgelopen tijd aanzienlijk meer toegenomen in het voormalig stadsdeel Watergraafsmeer dan in Oost, terwijl de vraag naar kinderopvang niet veel verschilt. Deze situatie moet veranderen. Er moet gespreid aanbod van kinderopvang komen, bijvoorbeeld door een stimuleringsbijdrage voor aanbieders in minder aantrekkelijke gebieden.

Het realiseren van accommodaties is zoveel mogelijk aan de aanbieders. Eigen bezit van accommodaties (en betrokken zijn bij de verbouwing ervan) door het stadsdeel is niet altijd de goedkoopste oplossing. Verbouwingen zijn kostbaar en vergen veel ambtelijke capaciteit. In dit licht was de aanpak van kinderopvang ‘Dapperdam’ succesvol en een inspiratie bij andere projecten. ‘Dapperdam’ is voor het stadsdeel relatief goedkoop geweest. De stichting Welzijn Oost (SWO) was als uitvoerende partij vroegtijdig betrokken bij het nieuwbouwproject. Er is nooit sprake geweest van een ‘rolwisseling’ tussen het stadsdeel en de kinderopvanginstelling. De ambtelijke inzet kon minimaal blijven. Wel is de instelling met een stimuleringsbijdrage financieel ondersteund.

De ruimtelijke omgeving van de kinderopvang moet zoveel mogelijk worden aangepast door maatregelen die halen en brengen veiliger maken – zoals parkeergelegenheid - en die de kindvriendelijkheid en zelfstandigheid van kinderen verhogen.

In het verlengde hiervan is aanpassing van het planproces nodig. Het blijkt dat wanneer in een vroeg stadium van het proces - van bijvoorbeeld herontwikkeling van een buurt - de wensen, het programma en de eisen voor kinderdagverblijven worden ingebracht dit het beste resultaat geeft. Door zo vroeg mogelijk in het proces betrokken te zijn wordt helder welke uitgangspunten wenselijk zijn voor het pand maar ook voor de omgeving. Experts voor kinderopvang (beleidsmedewerkers maar ook kinderopvanginstellingen) moeten daarom zo vroeg worden betrokken mogelijk bij nieuwbouw en herontwikkelingsgebieden.

Kengetal en modelplek

Tijdens het traject werd gewerkt met de volgende aannames vanuit onderzoek van J. Rutjens Advies (augustus 2002) in het stadsdeel, waarmee een inschatting te maken valt voor de hoeveelheid kinderopvang die nodig is in een wijk in Oost/Watergraafsmeer.

De ruimtevraag van kinderopvang (uit J. Rutjens, 2002):

- voor 60% van de kinderen in de leeftijd 0-4 jaar is behoefte aan kinderopvang

- Van 1 kindplaats op de opvang maakt 1,3 kind gebruik (meerdere kinderen per plaats)
- Per kindplaats is nodig: 3 m2 netto binnenruimte (4,5 m2 bruto, inclusief toilet, slaapruiimte keuken enz.)
- en 4 m2 netto aanpalende buitenruimte.
- Kinderopvang moet plaatsvinden in de woonomgeving in nabijheid van de woning.
- Er is plaatselijk en tijdelijk parkeren mogelijk voor brengen en halen van kinderen.

De ruimtevraag van naschoolse opvang (uit J.Rutjens, 2002):

- voor 30% van de kinderen 5-12 jaar is behoefte aan naschoolse opvang
- Van 1 kindplaats op de opvang maakt 1,8 kind gebruik (meerdere kinderen per plaats)
- Per kindplaats is nodig: 3,5 m2 bruto binnenruimte
- en 4 m2 netto aanpalende buitenruimte.
- De school moet in de buurt liggen en kinderen moeten over een veilige route naar school/opvang kunnen gaan. De omgeving van de opvang is kindvriendelijk.
- Er is plaatselijk en tijdelijk parkeren mogelijk voor brengen en halen van kinderen

De behoefte aan kinderopvang hangt af van het aantal gezinnen in een buurt. Met de overgang van aanbod- naar vraagfinanciering heeft het stadsdeel een belangrijke rol gekregen bij de facilitering van kinderopvang door accommodatiebeleid. Aan de hand van onderzoeksgegevens uit het onderzoek van J. Rutjens (2002) kan de behoefte aan accommodaties berekend worden met het aantal (toekomstige) gezinnen dat in een buurt woont. Voor het stadsdeel komt de behoefte aan opvang uit op:

Behoeftte aan kinderopvang in 2003:

	Behoeftte (2003)	Beschikbaar (2003)
Kinderopvang	862	837*
Nasch. opvang	1261	436*
Vierkante meters	17185	10385

* Er zijn ook nog 7 gastouderplaatsen in het stadsdeel voor kinder- én naschoolse opvang

In nieuwe stedenbouwkundige projecten hangt het aantal kindplaatsen af van het aantal gezinnen dat men verwacht in de nieuwe wijk. De binnenruimte en buitenruimte die daarvoor nodig is kan daarmee gereserveerd worden voor toekomstige kinderopvang in accommodaties binnen het project of in de omgeving daarvan. Deze ruimte moet wellicht eerst anders ingevuld worden, omdat niet direct alle kindplaatsen worden ingevuld na oplevering van de woningen. Daarnaast is zoals eerder gezegd te verwachten dat op termijn de vraag naar kinderopvang weer toeneemt. Dat betekent dat in het accommodatiebeleid rekening moet worden gehouden met een toenemende ruimteclaim voor kinderopvang.

1.7 'Heeft de jeugd in de ruimtelijke omgeving nog de toekomst?'

Inleiding

In een verstedelijkende omgeving, waar het steeds drukker wordt en er meer claims op dezelfde ruimte komen, worden de jeugd en de jongeren gemakkelijk het kind van de rekening.

De auto's die in de straten zijn geparkeerd zijn directe concurrenten van kinderen als het gaat om speelruimte. 22% tot 44% van de Amsterdamse kinderen speelt bijna nooit buiten (Karsten, 2002). En het lijkt wel alsof men in de buurt spelende kinderen ook sneller als overlast ervaart dan voorheen. Reden om apart aandacht te besteden aan ruimtewensen van kinderen en jongeren.

Visie

Jeugd is nu en in de toekomst een gewenst onderdeel van de stad en de stadscultuur. In stadsdeel Oost/Watergraafsmeer horen jeugd en jongeren thuis. Dat betekent voor het beleid dat jeugd en jongeren voldoende mogelijkheden moeten krijgen om op te groeien in ons stadsdeel en dat hun ouders voldoende mogelijkheden hebben om hun kinderen op te voeden in ons stadsdeel. Dat gebeurt door programma's gericht op

recreatie, veiligheid voor de jeugd, jeugd uit de buurt van criminaliteit houden en jeugd en jongeren voorbereiden en kansen geven op volwaardige deelname aan de samenleving. Ook is een fysieke en sociale infrastructuur voor jeugd en jongeren in de openbare ruimte nodig.

Jongere jeugd heeft letterlijk speelruimte nodig, binnen en buiten. Jongere jeugd is gericht op dingen *doen*. Voor jongeren draait het leven veel meer om *ontmoeting* van andere jongeren (Vrijtijdsbesteding...Jongeren, 2002). De sociale en fysieke programma's van stadsdeel Oost/Watergraafsmeer moeten aansluiten op deze basisbehoeften. De programma's variëren van rekening houden met opgroeiende jeugd tot activiteiten voor de hieronder beschreven groepen:

- Naarmate de agenda van jeugd en jongeren minder gevuld is maken zij minder goed vrienden en zijn zij ontevredener, in tegenstelling tot jeugdigen en jongeren die het druk hebben. (O+S, 2003) Het activiteitenprogramma voor jeugd en jongeren richt zich speciaal op kinderen en jongeren met een lege agenda.
- Onder de (kleine minderheid) van jeugdigen en jongeren die weinig buitenspelen, weinig sporten en ontevreden zijn met hun vrijetijdsbesteding zijn veel allochtone meisjes (Lia Karsten, 2002, CBS, O+S, 2003). Deze groep vraagt om bijzondere aandacht in de programma's en heeft eigen ruimte nodig in accommodaties.
- Op het gebied van jeugd en veiligheid zijn de inspanningen gericht op risicjongeren en first-offenders (Jeugd en Veiligheid, 2002). Deze sociale programma's gaan ontwikkeling van jongeren richting criminaliteit en een leven in de marge van de samenleving tegen. Deze programma's vinden ook op straat (in het publieke domein) plaats.

De jongere jeugd: infrastructuur voor buitenspelen

De jongere jeugd heeft een veilige en leefbare omgeving in het stadsdeel nodig. Dat is te realiseren door een keuze vóór jeugd en jongeren in de openbare ruimte. Dat betekent: openbare ruimte inrichten op veiligheid, leefbaarheid en speelgelegenheid voor de jeugd, informele (bv. autoluwe straat) en formele speelgelegenheid realiseren (voorzieningen in de openbare ruimte, zoals speeltuin, voetbalkooi, sportvelden of zand-/waterbak) en veilige routes voor de jeugd ontwerpen van en naar school, maar ook routes naar en tussen speelgelegenheden, waar de trefkans (om leeftijdgenoten te

ontmoeten) groot is. Deze infrastructuur voor buitenspelen is te ondersteunen met sociale programma's.

De oudere jeugd: in en bij publiek domein

Publiek domein is openbare ruimte die niet (deels) gedomineerd wordt door één groep, maar waar alle rangen en standen zich vrij bewegen. In stadsdeel Oost/Watergraafsmeer moeten plekken waar dit publiek domein aanwezig is (parken, winkelstraten, markten, pleinen) ruimte bieden aan jongeren door accommodatie binnen en in de buitenlucht voor ontmoeting van andere jongeren. Voor meiden moeten ook eigen veilige ontmoetingsruimtes beschikbaar zijn.

Sociale voorzieningen: naar pro actief beleid

De kwalitatieve ruimtevraag is geschetst in de voorgaande alinea's: ruimte voor de jeugd om op te groeien en opgevoed te worden in stadsdeel Oost/Watergraafsmeer.

Om die ruimtevraag van jeugd en jongeren ook kwantitatief in kaart te brengen is de ontwikkeling nodig van kengetallen en *modelplekken* voor het accommoderen en faciliteren van sociale jeugdprogramma's van het stadsdeel. Dat gebeurt in de volgende alinea's.

Aandachtspunten voor uitvoering

De volgende redenering wordt voorgesteld om de toekomstige ruimtevraag te bepalen. De stedenbouwkundige projecten van het stadsdeel vormen de uitvoering van de visie van het stadsdeelbestuur zoals neergelegd in de structuurschets. Een infrastructuur voor buitenspelen en faciliteren van jongeren in het publieke domein, maken meer kans naarmate het fysieke programma meer gebaseerd wordt op het sociale. Het volgende model is dan denkbaar:

- Bij elke te realiseren gezinswoning – of bestaande woning waar een gezin woont hoort een sociaal programma: 0,x kindplaats op de opvang, 0,x m² (in)formele speelruimte, 0,x kindplaats op school, 0,x m² jongeren- en sportaccommodatie, 0,x voorziening in het publieke domein en 0,x uren zwemgelegenheid enz. *binnen of buiten* het project. Een deel daarvan is het aanbod van jeugd en jongerenwerk. De realisatie daarvan gaat gelijk op met de realisatie van projecten.
- Deze eisen zijn vuistregels. Ze vormen de sociale opgave en worden

gerealiseerd in zowel fysieke meters als sociale programma's.

- Deze sociale ruimtevraag wordt gerealiseerd *binnen of buiten het project*. Dat zou bijvoorbeeld kunnen betekenen dat bij realisatie van gezinswoningen of toename van gezinnen in het stadsdeel extra financiering wordt gezocht voor het jongerenwerk. Achteraf ingrijpen, zoals dat in Park de Meer is gebeurd, kan daarmee beter voorkomen worden. De voorgestelde maatregelen moeten samengaan met een proactief en oplossingsgericht jeugd en jongerenwerk, anders mist het instrument zijn doel.

Enkele overige punten voor uitvoering:

- Jongeren zijn een gewenst onderdeel van het straatbeeld op de *drukke* plekken in het stadsdeel. Bij de realisatie van jongerenvoorzieningen moet naar een plek in de buurt worden gezocht waar veel drukte is, bijvoorbeeld bij een drukke weg (zoals het Krugerplein).
- Vraaggericht werken vormt een rode draad in alle programma's. Dat gebeurt door elementen van marketing voor non profit, creativiteit en feedback van de doelgroep in te zetten bij de ontwikkeling van een programma. Het gaat er steeds om tot een aanbod te komen waar het grootste deel van de te bereiken groep enthousiast over is. Daarvoor is de eerste belangrijke indicator hoe graag jongeren terugkomen naar de activiteiten. De tweede belangrijke graadmeter daarbij is of zij *elkaar* overhalen om te komen.

Kengetallen

een raster van speelplekken

Het stadsdeel bepaalt locaties voor speelplekken door te kijken naar de aantallen kinderen in een wijk en de actieradius van kinderen bij het buitenspelen. Door die actieradius te bepalen kun je een raster over de wijk tekenen, waarmee de plekken kunnen worden bepaald waar kinderen moeten kunnen spelen. De actieradius van kinderen tot 12 jaar is vastgesteld op ongeveer 100 meter, die van oudere kinderen op ongeveer 300 tot 400 meter (stadsdeelbeleid). Binnen die straal moet een kind speeltoestellen kunnen aantreffen en moet het kunnen 'ballen' (voetballen of andere balspelen). Op die speelplekken is ook de trefkans, de kans om andere

kinderen tegen te komen, het grootst. In het ideale geval zijn speelplekken verbonden door veilige routes.

Uitgerekend in de meest versteende wijken van het stadsdeel - zoals de Dapperbuurt en de Transvaalbuurt - wonen al jaren de meeste kinderen. Stadsdeelbeleid is hierin volgend: waar structureel kinderen wonen worden speelplekken aangelegd. Daar worden dus de meeste speelplekken aangelegd en wordt het verkeer afgeremd met drempels.

jongeren afgezonderd in de drukte

Hetzelfde beleid is nodig bij jongeren: waar jongeren de drukte opzoeken, dat faciliteren met mogelijkheden om in de openbare ruimte te verblijven. Jongeren zonderen zich graag af binnen de drukte. Dat faciliteert het stadsdeel. Jongerenvoorzieningen komen in deze beleidslijn dicht bij, maar afgezonderd van de drukke plekken in het stadsdeel te liggen.

Tegelijk is moet nog verder worden uitgewerkt hoeveel behoefte (in m²) er is aan accommodaties voor jongeren. Er is behoefte aan lokale centra, die een klein verzorgingsgebied hebben. Deze centra bieden o.a. ontmoetingsgelegenheid voor jongeren uit de buurt (zoals JOT). Daarnaast is er behoefte aan gespecialiseerde centra die een aanbod hebben dat voor jongeren uit meer stadsdelen interessant is (zoals JACO en Piramide). Tenslotte vinden sociale programma's ook op straat en in bijvoorbeeld sporthallen en scholen plaats.

Het totaal aan capaciteit van de binnen en buitenruimte moet ongeveer gelijk zijn met het totaal aantal jongeren uit het eigen stadsdeel dat bereikt *zou kunnen worden*. Op dit moment is de capaciteit van *alleen de jongerencentra* 791m² (binnenruimte). De totale capaciteit van stadsdeel Oost/watergraafsmeer is groter.

Voor de vraag naar de benodigde capaciteit voor jongerenwerk is voor deze visie het instrument *van Mensen naar Meters* ontwikkeld. In een aantal stappen wordt daarmee bepaald hoe groot de ruimtebehoefte is voor jeugd en jongerenprogramma's in Oost/Watergraafsmeer. In het voorbeeld wordt het gebruikt voor de jongerencentra, maar het zal ook moeten worden toegepast op andere jeugdprogramma's op pleinen en sportvelden enz. om de totale benodigde capaciteit in te schatten.

van Mensen naar Meters uitgewerkt voor jongerencentra

1. *Bepaal doelgroep: Wie is de potentiële doelgroep, nu en in de toekomst? Hoeveel procent van de jongeren in het stadsdeel wil het jeugd- en jongerenwerk bedienen en waarom?*

Dit zijn de eerder beschreven groepen: jongeren die aangeven ontevreden te zijn met de besteding van hun vrije tijd (4% van de jongeren, 17% van de allochtone meisjes, O+S), risicjongeren, first-offenders en de directe sociale omgeving van deze jongeren (precieze cijfers nog onbekend).

Er zijn ongeveer 7600 jongeren in Oost/Watergraafsmeer tussen de 12 en 24 jaar. Bij een voorbeeldpercentage van 14% (huidig bereik jongerenwerk Amsterdam, O+S) zou het gaan om 1064 jongeren.

2. *Stel de maximale capaciteit vast die nodig is om deze doelgroep te bereiken*
Als voorbeeld kan gesteld worden dat één lid van de doelgroep 2 à 3 keer per maand een jongerencentrum bezoekt en dat het bezoek door jongeren niet gespreid, maar meestal tegelijkertijd gebeurt, in en rondom het weekend (omdat jongeren elkaar en de groep opzoeken). Dan moet de capaciteit aan 'jongerenplaatsen' 50% tot 75% van het aantal jongeren in de doelgroep zijn. Dat is minimaal 532 plaatsen in Oost/Watergraafsmeer.
3. *Reken deze capaciteit om naar een ruimteclaim, voor binnen- en buitenruimte*
Daarbij is belangrijk hoeveel ruimte één 'jongerenplaats' inneemt. Vanuit de praktijk wordt uitgegaan van 3m² per jongerenplaats (binnen- en buitenruimte opgeteld). In dit voorbeeld is de behoefte aan ruimte in en om accommodaties voor jeugd en jongerenwerk in Oost/Watergraafsmeer daarmee 532 x 3m² = 1596 m².

Modelplekken

infrastructuur voor buitenspelen

Voor kinderen is het volgende sociaal ruimtelijke programma nodig:

1. Maak kwantitatief voldoende buitenruimte.
 - a. Zorg voor voldoende vierkante meters bespeelbare buitenruimte, voor alle leeftijdsgroepen.
2. Maak kwalitatief goede buitenruimte.
 - a. Zorg voor 'trefpunten', waar kinderen elkaar kunnen ontmoeten.

- b. Zorg voor afwisseling in ondergrond, vorm en materiaal.
 - c. Zorg voor zowel formele als informele speelruimte (stoepen, pleintjes).
3. Maak de buitenruimte veilig.
 - a. Realiseer grote verblijfsgebieden. Verander zonodig ontsluitingstraten in verblijfsstraten.
 - b. Zorg dat formele en informele speelplekken sociaal en verkeersveilig zijn.
4. Zorg dat belangrijke kinderbestemmingen veilig bereikbaar zijn via een fijnmazig netwerk van autoluwe of autovrije fiets- en looproutes.
5. Realiseer sociale ruimte voor de jeugd.
 - a. Organiseer toezicht (b.v. projecten als op het Steve Bikoplein).
 - b. Stimuleer sociale samenhang en betrokkenheid van bewoners (bv. via de speeltuinen).

(Netwerkdokument Ruimte voor jeugd, Platform Ruimte voor de Jeugd, Amsterdam, 2001)

jeugd en jongerenwerk

Een modelaccommodatie voor jongeren wordt beschreven in de casus 'De ruimtevraag voor jongeren in Oost/Watergraafsmeer' die een bewerking is van de uitkomsten uit de samenwerking tussen één van de duo's in het traject. Op dezelfde manier moeten er voor accommodaties voor jeugd, jongeren en meidenwerk kwalitatieve eisen komen. Het is mogelijk dat er al geschikte locaties zijn in het weekend (zalenverhuur bijvoorbeeld), die door de week anders kunnen worden ingevuld. Er kunnen ook multifunctionele accommodaties gerealiseerd worden. Dit kan sociaal toezicht en de sociale veiligheid verbeteren.

De ruimtevraag van jongeren in Watergraafsmeer

De sociale voorzieningen voor jongeren zijn in stadsdeel Oost/Watergraafsmeer vooral geconcentreerd in Oost. In het gebiedsdeel Watergraafsmeer wonen nu ruim 2780 jeugdigen tussen 12 en 24 jaar. Tot 2015 zal dit aantal met 18% toenemen tot 3400. Hiermee is de groep jongeren één van de snelst groeiende groepen in dit gebiedsdeel.

Jongeren in Watergraafsmeer

	2002	2005	2010	2015	2020
13-17	939	1047	1189	1169	1169

18-24 1844 1885 2160 2231 2285

Tijdens enkele jongerenpanels en een niet-representatief onderzoek onder 38 WGM-jongeren in 1999 en 2000 gaven Watergraafmeerse jongeren aan met name 's avonds en in het weekend behoefte te hebben aan een plek om elkaar te ontmoeten en activiteiten uit te voeren. Dit doen ze het liefst in de eigen wijk; in ieder geval niet al te ver uit de buurt.

Dit zijn de belangrijkste kwalitatieve eisen voor het centrum:

1. Rond de klok gebruik i.v.m. veiligheid, daarom een multifunctioneel centrum
2. Niet te dicht bij woningen i.v.m. overlastklachten en spanningen. Een oplossing is om de buitenruimte tegen een drukke weg aan te leggen en het gebouw te gebruiken als scherm tussen het veld en woningen (tegen geluiden)
3. Het centrum moet in de buurt van druk bezocht publiek domein worden gerealiseerd.
4. Scheiding van doelgroepen: door de weeks van 8.00 tot 18.00 wordt het complex vooral gebruikt voor vergaderingen (sociëteiten, etc), tieneractiviteiten (15.00 - 18.00 uur), eventueel scholen (8.00 - 15.00), sociëteiten en verenigingen (in de resterende uren 's ochtends en 's avonds). Door de weeks (en in het weekend, afhankelijk van de subsidievoorwaarden) van 16.00 - 22.00 is het jongerencentrum open en kunnen de jongeren gebruik maken van de benedenverdieping en het veld.
5. Zo veel mogelijk toezicht, aangezien dit type accommodaties erg vandalismegevoelig is (zie ook vorig punt) en goede fysieke beveiliging (tegen [voet]ballen, vandalisme, inbraak, etc.)

1.8 'Nieuwe ouderen, nieuwe ruimteswensen'

Inleiding

Het onderwerp voor de komende decennia wordt wonen en zorg. Nederland vergrijsst, maar wel met een heel ander type ouderen dan iedereen twintig jaar geleden dacht. De wensen zijn net zo divers als in andere lagen van de bevolking.

Vanaf 2000 zal het aantal inwoners ouder dan 55 jaar in Amsterdam toenemen. Omdat de omvang van de gehele Amsterdamse bevolking toeneemt, blijft echter het aandeel van 55-plussers tot 2020 constant op 20%. Pas daarna wordt ook een procentuele stijging verwacht. De groep zal in die periode wel van samenstelling veranderen. De groep in de leeftijdscategorie 55-65 zal toenemen en dit zal in een aantal jaren daaropvolgend doorgezet worden in de leeftijdscategorie 65-75 jaar. De groep boven de 75 jaar blijft tot 2020 afnemen. De behoefte aan zorg en ondersteuning neemt vooral vanaf 75 jaar toe.

Visie

Naast deze verschillen nemen door de individualisering de verschillen tussen ouderen in de toekomst steeds meer toe. Deze komen tot uitdrukking in verschillende woonwensen. Er zijn globaal drie richtingen:

Blijven wonen waar je woont:

- in een woning met kleine aanpassingen
- in een opgepluste woning
- in een levensloopbestendig gebouwde woning

Verhuizen naar een andere zelfstandige woonruimte

- in een kleinschalig gegroepeerd wonen-complex
- in een grootschalige serviceflat
- in een grootschalig woonzorgcomplex

Verhuizen naar onzelfstandige woonruimte

- in een kleinschalig woonzorgcomplex.

De woonconcepten onderscheiden zich op grond van schaalgrootte, de mate waarin de woningen aangepast zijn en de mate waarin professionele hulp aanwezig is.

De mogelijkheden om het aanbod van deze woonconcepten uit te breiden is in bestaande woningbouwcomplexen meestal beperkt. Deze woonconcepten zijn vooral met nieuwbouwprojecten en herbestemming van groot opgezette bestaande gebouwen te realiseren.

Door mee te gaan met de toenemende behoefte van ouderen om zelfstandig te blijven wonen door wonen en zorg te scheiden is er ook meer differentiatie in het zorgaanbod mogelijk.

Het moet mogelijk worden dat zorgverlening op maat is te bestellen bij verzorgingstehuizen of bij nieuwe dienstencentra. Het gaat hier over gemakdiensten (boodschappenservice, maaltijden e.d.) of zorgdiensten (verpleegkundige en medische

hulp). In de toekomst komen verschillende vormen van dienstverlening via internet beschikbaar. Ook andere domoticavoorzieningen (centrale bediening verlichting, kookduurbegrenzing ed) kunnen de veiligheid in de woning vergroten en het zelfstandig wonen verlengen.

Zorgverlening over grote afstanden blijft logistiek erg lastig. Voor ouderen met een permanente zorgbehoefte blijft het daarom nodig om ouderenhuisvesting binnen korte afstand van de dienstencentra te situeren.

Aandachtspunten voor uitvoering

Het stadsdeel kan zelf geen specifieke ouderenhuisvesting ontwikkelen, maar zal daarvoor de volgende acties ondernemen:

kansenplan WIBO's

In april 2003 is het Kansenplan WIBO's (wonen in een beschermde omgeving) vastgesteld waarin de aanzet wordt gegeven voor de realisatie van 534 WIBO's in 2010.

projecten

In projecten zoals gebiedsgerichte aanpakken wordt momenteel onderzocht in hoeverre het aanbod van ouderenhuisvesting uitgebreid kan worden. Locatiefactoren als de nabijheid van dagelijkse voorzieningen en een openbaar vervoerhalte zullen daarbij een rol spelen. Daarnaast is het van belang dat de directe woonomgeving sociaal- en verkeersveilig is.

overleg met corporaties

Daarnaast is er actief contact met corporaties over de mogelijkheden om hun aanbod van ouderenhuisvesting uit te breiden.

afstemming ouderenhuisvesting en zorg

Acties die betrekking hebben op de realisatie van ouderenhuisvesting en ouderenzorg worden op elkaar afgestemd.

ouderenvoorzieningenplan

Het stadsdeel werkt inmiddels aan een plan voor servicepunten en multifunctionele dienstencentra voor ouderen, waarbij in een aantal pilotbuurten gekeken wordt in hoeverre gebruik gemaakt kan worden van de bestaande voorzieningeninfrastructuur.

eisen voor bereikbaarheid, toegankelijkheid en bruikbaarheid (BTB-eisen)

De openbare ruimte en openbare gebouwen moeten ook toegankelijk zijn voor ouderen. Het stadsdeel werkt aan een toegankelijke woonomgeving volgens de voorschriften vermeld in het Handboek Toegankelijkheid (Elsevier, 2003). Het gaat om eisen als

- op korte afstanden van elkaar geplaatste banken op een looproute;
- ringleidingen voor slechthorenden in openbare gebouwen;
- een duidelijke bewegwijzering op straat en in openbare gebouwen;
- geen grote obstakels die een val of botsing kunnen veroorzaken;
- verscheidene makkelijk bereikbare liften in openbare gebouwen;
- rolstoeltoegankelijkheid vervoer en gebouwen;
- geen hoge treden in trams, treinen en bussen.

Ouderen in Oost/Watergraafsmeer				
Leeftijd 55 jaar en ouder	2002	2005	2010	2015
Turken	265	322	407	523
Marokkanen	520	577	721	878
<i>Subtotaal</i>	<i>785</i>	<i>899</i>	<i>1128</i>	<i>1401</i>
Surinamers	1004	848	1026	1262
Antillianen	57	68	87	106
Zuideuropeanen	294	316	335	344
Niet-geïndustrialiseerde landen	451	436	724	1024
Geïndustrialiseerde landen	1073	1162	1251	1360
Nederlanders	9575	8357	7990	7926
<i>Totaal</i>	<i>11835</i>	<i>12087</i>	<i>12538</i>	<i>13424</i>
<i>Totale bevolking (alle leeftijden)</i>	<i>57666</i>	<i>57990</i>	<i>58352</i>	<i>58260</i>
Bron: WIBO Kansenplan				

1.9 'De ruimtelijke gevolgen van taak-combineren'

Inleiding

Nederland kent het grootste percentage tweeverdieners in West-Europa en kende de grootste toename in de afgelopen tien jaar. Het aandeel tweeverdieners is in tien jaar tijd maar liefst toegenomen van eenderde naar tweederde deel van de bevolking. Een revolutie in de samenleving die nu al veel ruimtegevolgen heeft. Veel beleidsaannames, ook in de ruimtelijke ordening, zijn echter nog gestoeld op het mensbeeld van het 'traditionele' kostwinnersgezin. Dit legt een grote druk op taakcombineerders.

De vraag is nu hoe met nieuwe principes voor de ruimtelijke ordening de taakcombineerders tegemoet kunnen worden gekomen. Er lopen momenteel veel aansprekende experimenten, ook in Oost/Watergraafsmeer zelf, waaruit het stadsdeel breder lering kan trekken.

Taakcombineren leidt niet alleen tot de voor de hand liggende behoefte aan kinderopvang (zie paragraaf 1.6), maar aan een veel breder scala aan commerciële en niet-commerciële voorzieningen. De begrippen *thuis*, *zorg* en *werk* verschuiven als mensen taken combineren. Ze worden op een nieuwe manier met elkaar verbonden: werk met thuis, zorg met werk enz. Activiteiten worden op een ander tijdstip, op een andere plaats en door andere personen verricht. Activiteiten die voorheen bijvoorbeeld thuis plaatsvonden vinden nu op de werkplek en in instituten plaats of worden gedaan door professionals, soms tot aan boodschappen doen aan toe.

Dit zijn de trends:

Zorg wordt meer en meer professioneel omdat de zorgvrager dat eist en omdat de vrijwillige verzorgende (de taakcombineerder) steeds vaker geen tijd meer heeft.

De zorg voor ouderen vindt meer en meer bij hen 'thuis' plaats. Deze trend – *extramuralisering* - is het tegendeel van de trend van de jaren 50, 60 en 70. Toen verhuisden ouderen juist naar de zorginstellingen.

Kinderen brengen de komende jaren in tegenstelling tot ouderen juist steeds méér tijd door in instituties als school, kinderopvang en sportclubs. Deze

trend – de *institutionalisering van de kindertijd* – heeft nog lang geen vorm gekregen in het onderwijs- en opvangstelsel. Het Zweedse model houdt daarentegen al jaren rekening met ouders die werken. In Zweden worden kinderen de hele dag opgevangen – de verschillende soorten opvang zijn geïntegreerd in één pedagogisch programma dat de hele dag duurt. De Brede School lijkt hier op. In sociaal opzicht betekent institutionalisering ook: opvoeding zal méér plaatsvinden in instituties, want kinderen brengen daar meer tijd door.

Daarnaast is een verwijdering te zien tussen de toenemende professionele zorg en de vrijwillige zorg. Zorg die door ouders, opa's en oma's, familie en vrienden wordt verleend is vrij van regels. Iedereen mag zorgen. Professionele zorg is juist aan zeer veel regels gebonden. Het is de vraag in hoeverre zorg voor anderen in de toekomst aan regels, plichten en verordeningen onderhevig wordt en in hoeverre het een regelvrij gebied blijft. In Oost/Watergraafsmeer is er waarschijnlijk een omvangrijk circuit van informele kinderopvang en andere zorg.

Visie

Taakcombineerders moeten in Oost/watergraafsmeer tegemoet worden gekomen door hen keuzemogelijkheden te geven bij het combineren van taken. Geen standaardpakket, maar de mogelijkheid tot maatwerk. Het gaat om keuzes: voor professionele of vrijwillige zorg; voor zorg thuis ontvangen/geven of naar een instelling gaan; en keuzes in opvoeding en scholing voor kinderen – ouders kunnen kiezen waar en hoe hun kind wordt opgevangen en naar school gaat.

De ervaring in het project Polderweggebied, waar (potentiële) taakcombineerders vroeg in de planning is gevraagd naar hun wensen en ideeën, is een basis voor toekomstige projecten. De uitkomsten van het project leveren voorbeelden en prikkelende ideeën voor toekomstige projecten:

Voorzieningen en speelplekken in de buurt clusteren

- verschillende voorzieningen voor kinderen in één gebouw of in ieder geval één centrale plek: school, kinderdagverblijf, naschoolse opvang, peuterspeelzalen
- tegelijk werken aan een flexibeler kinderopvangsysteem (vooral handig

- bij vaak onverwachte zorgtaken, maar ook voor flexwerkers)
- 'medisch winkelcentrum' met verschillende zorgvoorzieningen, b.v. huisartsen, fysiotherapie, apotheek, consultatiebureau
- veel ruimte voor (meerdere leeftijdsgroepen) kinderen om te kunnen spelen, formeel, informeel en niet noodzakelijkerwijs op maaiveldhoogte
- tijdelijk te huren kantoorruimte in de wijken voor ongestoord en dichtbij huis (en dichtbij de kinderen/ouders/zorgvragers) werken
- logeeradressen in de wijk (een soort vakantie-appartement in de buurt, zodat vrienden/kennissen/ouders kunnen komen logeren als er bijvoorbeeld intensiever zorg nodig is en als er in huis geen plaats voor is.

Veilige routes in de wijk en daarbuiten naar (sport)voorzieningen aanleggen

- veilige wandel- en fietsroutes, niet alleen in de wijk maar ook vanaf de wijk naar belangrijke voorzieningen voor kinderen/ouderen in de buurt van de wijk. Dit is het zogenaamde 'kind(ouderen)lint'
- deze routes aansluiten op voldoende en veilig openbaar vervoer.

Eisen aan (de omgeving van) woningen

- woningen en gebouwen die levensloopbestendig zijn zodat ze naar wens omgezet kunnen worden voor andere functies
- woningen met zogenaamde boxen voor leveranciers
- woningen die zodanig zijn gebouwd dat men er een ruime werkplek in kan creëren, zodat men thuis kan werken (evt. flexibel te benutten)
- ruime overdekte gangen voor wandelwagens, fietsjes, rollators enz. als woningen geen tuin met schuur hebben,
- een overdekte speelruimte voor (kleine) kinderen en ouders (in ieder geval indien er sprake is van dichte bebouwingsgraad en/of b.v. kleine huizen (sociale woningbouw)
- een huismeester of buurtconciërge die ook zaken kan regelen als er niemand thuis is
- elke wijk een autodeelsysteem met voldoende parkeermogelijkheden bij woningen zodat bij zorgtaken de auto als vervoermiddel kan dienen.

Aandachtspunten voor uitvoering

- Taakcombineren vraagt om een andere visie op een steden bouwkundig project. Dat betekent dat taakcombineren vanaf de visievorming wordt meegenomen in het planproces.

- Heel vaak zijn combinaties van commerciële met sociale functies mogelijk. In een vroeg stadium in het planproces worden die combinaties mogelijk gemaakt door nauwe samenwerking van verschillende afdelingen.

Kengetallen en modelplekken

Hoewel de grenzen van taakcombineren niet helemaal duidelijk zijn, bestaat de groep van taakcombineerders in ieder geval uit de ruim 14400 ouders in het stadsdeel (O+S).

Het belangrijkste struikelblok voor taakcombineerders is de reistijd tussen school, opvang, clubs, zorgvoorzieningen en werk en de tijd die ophalen en brengen kost. Ophalen en brengen kan bijvoorbeeld langer duren door filevorming, moeilijk kunnen parkeren, geen openbaar vervoer aansluiting enz.

Op de volgende manier is tot 'Vuistregels voor Taakcombineren' in het stadsdeel te komen:

- Uitgangspunt is dat het niet mogelijk is om voorzieningen gelijk over de kaart te spreiden. Daarom is 'clusteren van voorzieningen' het streven.
- Taakcombineerders leggen een route af door het stadsdeel tijdens het combineren van taken. Verminderen van het aantal 'stops' (bij kinderopvang, winkels enz.) op de route is het tweede doel. Het maximum is twee stops, en één keer wisselen van vervoermiddel (trein-fiets, auto-fiets, fiets-lopen enz.)
- De 'taakcombineerdersroute' moet worden verkort. Er zijn enkele vervoersknopen in en drukke wegen door het stadsdeel. Typische taakcombineerdersvoorzieningen moeten daar uitstekend bereikbaar (maximaal 5 minuten lopen) in de buurt liggen. Deze plekken liggen immers voor velen 'op de route.'
- Het voorstel is:
 - Pedagogische voorzieningen zoveel mogelijk te clusteren. Dat betekent school met kinderopvang en met (sport)clubs. Ideaal is een 'pedagogische campus' waar kinderen 's ochtends gebracht en 's avonds gehaald kunnen worden.
 - Zorgvoorzieningen zoveel mogelijk clusteren. Bijvoorbeeld een HOED in een verzorgingshuis. Ideaal zijn 'medische winkelcentra.'
 - Winkelvoorzieningen clusteren én buurt/avondwinkels de ruimte

geven in het economisch beleid. Dit is zowel voor taakcombineerders als voor ouderen goed.

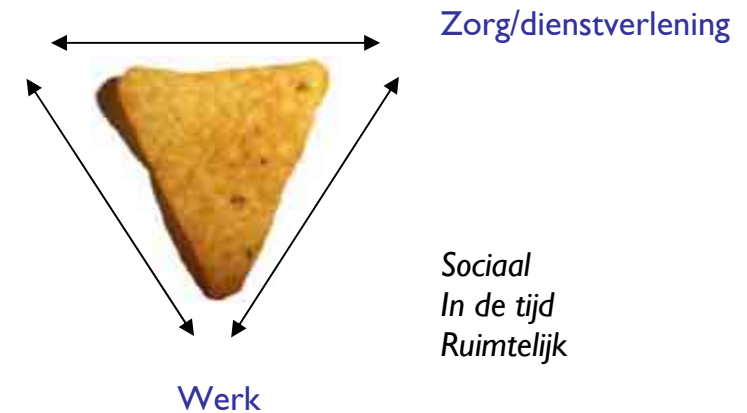
- Combinaties van winkels en scholen zijn ook geschikte clusters.
- Bij het Amstelstation en het Muiderpoortstation in het stadsdeel liggen kansen om het complete pakket taakcombineerdersvoorzieningen realiseren, naar verhouding van het aantal stadsdeelbewoners dat van dat knooppunt gebruik maakt. Het gaat hier om zorg, opvang en winkels.
- Dichtbij winkelvoorzieningen met drukke tram- en bushaltes zijn ook kansrijke plekken.
- Dicht bij de uitvalswegen uit en naar het stadsdeel en langs de autoroutes in het stadsdeel liggen overige goede zoekgebieden voor taakcombineerdersvoorzieningen. Voorzieningen moeten op maximaal vijf minuten lopen van deze routes komen. Dit kan samengaan met een plaatselijk aangepast parkeertarief, dat tot 15 minuten parkeren laag is, en bij langer dan 15 minuten parkeren flink hoger wordt.
- Een alternatieve optie is dat de taakcombineerder eerst thuiskomt en dan de kinderen ophaalt (of boodschappen doet). Om dit te faciliteren is opvang van kinderen in voormalige woonhuizen in de woonbuurten, bijvoorbeeld op hoekpanden, mogelijk.

De vuistregels zijn:

- Een taakcombineerder die woont in Oost/Watergraafsmeer hoeft in de meeste gevallen niet meer dan 2 stops te maken op de dagelijkse route tussen thuis en werk en niet meer dan twee op de weg terug.
- Een taakcombineerder hoeft maximaal 2 keer van vervoermiddel te wisselen op de taakcombineerders route.
- Tijdens een stop hoeft de taakcombineerder niet meer dan 5 minuten te lopen van en naar de voorziening (bijvoorbeeld de kinderopvang).
- In de buurt van de voorziening is kort betaalbaar parkeren mogelijk.

De Taco

Thuis

Taakcombinaties

Stipo heeft een instrument ontwikkeld om trends te signaleren en mogelijkheden op het gebied van taakcombineren te onderzoeken: de Taco

Nieuwe combinaties, meer combinaties

Taakcombineren wordt over het algemeen gezien als het combineren van arbeid en zorg. Mensen maken tegenwoordig meer combinaties van taken waarop de Nederlandse samenleving (nog) niet direct is ingericht. In feite speelt taakcombineren op drie gebieden die op drie manieren zijn verbonden. **De verhoudingen tussen werk, thuis en zorg verschuiven. In sociaal opzicht, in de tijd, en ruimtelijk.**

Voorbeelden

Thuiswerkers bijvoorbeeld hebben de afstand tussen 'thuis' en 'werk' in de tijd en ruimtelijk opgeheven. Maar zij moeten oppassen dat die afstand tussen thuis en werk sociaal gezien wèl blijft bestaan. Als een thuiswerker zijn kinderen naar de crèche brengt combineert hij 'thuis' en 'werk' wèl met elkaar, maar 'thuis' en 'zorg' niet.

Iemand die naast zijn werk woont, de kleuterschool op 400 meter van huis heeft staan en die onder zijn collega's ook zijn vrienden heeft is in staat om de driehoek sociaal, in de tijd en in de ruimte zo klein mogelijk te maken.

Een ander voorbeeld: opvang van de kinderen bij oma en opa verkleint voor de kinderen de sociale afstand tussen 'zorg' en 'thuis'. Ouders kunnen dit mogelijk te maken door in de buurt van opa en oma te gaan wonen.

De Taco geeft inzicht in de vele taakcombinaties die mogelijk zijn en is bedoeld om de creativiteit te stimuleren.

Woonmilieus voor taakcombineerders

Als we nadenken over woonmilieus voor taakcombineerders moeten we weten over welke (toekomstige) taakcombineerders we het hebben.

Wat zijn hun oriëntaties? Wat zijn hun sociaal-economische mogelijkheden? Uiteindelijk is de vraag: welke vormen van taakcombineren maken we mogelijk? De Taco kan daarbij als analysekader dienst doen.

1.10 'Laagwaardige werkgelegenheid – laagopgeleiden?'

Inleiding

Een eigenlijk merkwaardige ontwikkeling in de stad is dat er relatief veel laagopgeleiden wonen, terwijl er relatief weinig laagwaardige werkgelegenheid is. In Amsterdam is de laatste dertig jaar zeer veel havenarbeid verloren gegaan. Daarvoor in de plaats zijn kantoren gekomen. Kijken we vooruit richting 2020 dan zal in heel Nederland, en ook in de steden, de hoogwaardige werkgelegenheid steeds belangrijker worden in de totale omschakeling van productie- naar dienstverlenings- naar kenniseconomie.

Dit roept veel nieuwe vragen op, ook voor Oost/Watergraafsmeer. Moet het stadsdeel koste wat kost laagwaardige bedrijvigheid binnen de grenzen houden? Werken daar wel de laagopgeleiden die hier wonen? Brengen kantoren per vierkante meter niet veel meer werkgelegenheid voor

laagopgeleiden met zich mee?

Er wonen relatief veel laagopgeleiden in het stadsdeel. En er is (nog) relatief veel laagwaardige werkgelegenheid. Die bevindt zich echter wel in gebieden die de komende jaren sterk zullen veranderen, op bestaande bedrijventerreinen zoals het Amstel Business Park en het Eenhoorngebied. De vraag is nu of de aanwezige beroepsbevolking aanleiding moet zijn om laagwaardige werkgelegenheid bewust in het stadsdeel te willen houden. Is die relatie er op dit moment eigenlijk wel?

Visie

De visie van het stadsdeelbestuur op werkgelegenheid bestaat uit drie elementen:

- Behoud van laagwaardige werkgelegenheid die *niet locatiegebonden* is biedt minder kansen dan het creëren van laagwaardige werkgelegenheid die *wel locatiegebonden* is (zie voor uitleg volgende paragrafen).
- Groei van hoogwaardige werkgelegenheid (kantoren en ziekenhuizen) levert meer groei van laagwaardige werkgelegenheid op dan behoud van laagwaardige bedrijven.
- Mensen zoeken niet één op één naar werk in het eigen stadsdeel, maar in de economische regio. Regionale sturing is nodig.

'Is er werkgelegenheid *in* het stadsdeel voor de bewoners van het stadsdeel' is dus niet de enige vraag. Bewoners van Oost/Watergraafsmeer werken ook buiten het stadsdeel.

Arbeid wordt verplaatst naar het buitenland

Arbeid die niet locatie gebonden is kan gemakkelijk worden verplaatst achter de goedkope arbeid aan. De Philips beeldbuizen worden straks niet meer in Stadskanaal maar in China gemaakt. Het inpakwerk op de kauwgomfabriek, toch al verricht met veel losse krachten uit de Sociale Werkvoorziening, verdwijnt ook uit het stadsdeel. Er zijn ook voorbeelden van relatief simpel werk, zoals het overtypen van telefoonboeken, die geen last meer hebben van een taalbarrière of locatiegebonden zijn. Zelfs callcentra verplaatsen hun activiteiten inmiddels naar India.

Locatiegebonden werkgelegenheid bij kantoren en ziekenhuizen

Andere laagwaardige arbeid is niet los te zien van de omgeving. Ondersteunende dienstverlening als schoonmaakwerk en catering zijn gebonden aan een bepaalde omgeving en zijn niet te exporteren. Zo is een ziekenhuis bij uitstek een werkomgeving met hoogwaardige maar ook met – relatief veel – laagwaardige werkgelegenheid.

Ziekenhuizen en kantoren hebben grote behoefte aan ondersteunende diensten. Uit onderzoek blijkt dat alle hoogwaardige werkgelegenheid juist ook voor groei van laagwaardige werkgelegenheid zorgt. Groei van deze locatiegebonden werkgelegenheid is de inzet.

Aandachtspunten voor uitvoering: onderzoeksvorstel

Om de visie op werkgelegenheid te onderbouwen is het nodig om twee scenario's te onderzoeken voor een gebied waarvoor de komende jaren keuzes moeten worden gemaakt: het Amstel Business park.

De stadsdeelonderzoeker en beleidsmedewerker Werkgelegenheid kunnen een oplossingsgericht onderzoek doen naar de mogelijkheden om banen te creëren voor laaggeschoolden door het ontwikkelen van een hoogwaardig bedrijvenpark. Het gaat hierbij om onderzoek dat voldoende aanwijzingen en schattingen verschaft, door doorrekening van twee scenario's. Dat is te vergelijken met een gebied dat reeds een soortgelijke ontwikkeling heeft doorgemaakt.

De beknopte onderzoeksopzet ziet er zo uit:

Scenario 1: Hoogwaardig bedrijvenpark

- Opvragen modellen bij universiteiten (Gent, Leuven, UvA, Erasmus)
- Selecteren vergelijkbaar bedrijventerrein dat eerder de ontwikkeling van laagwaardig naar hoogwaardig bedrijventerrein heeft doorgemaakt.
- Doorrekenen/opvragen gegevens totale laagwaardige werkgelegenheid (ook afgeleide werkgelegenheid) vóór en na ontwikkeling. Meenemen gegevens voor totale werkgelegenheids groei.

Scenario 2: Laagwaardig bedrijvenpark

Het alternatieve scenario geeft de toekomstverwachting weer bij behoud van de bestaande functies en de laagwaardige werkgelegenheid die dat oplevert.

- Hoeveel werkgelegenheid is te verwachten in de bestaande en eventueel

nieuwe laagwaardige bedrijvigheid op de plek van het Amstel Businesspark als het gebied wordt bestemd voor laagwaardige industrie?

Hoogwaardige werkgelegenheid in de stad heeft ook invloed op het binden van middeninkomens aan de stad. Dat kan in het onderzoek worden meegenomen. Met het onderzoek kunnen keuzes voor behoud van laagwaardige bedrijventerreinen of voor ontwikkeling van hoogwaardige bedrijventerreinen worden onderbouwd.

Hoogwaardige arbeid leidt tot meer laagwaardige arbeid

De stelling dat banen voor hoogopgeleiden leiden tot werkloosheid bij laagopgeleiden is onjuist. Banen voor hoogopgeleiden lijken zelfs tot extra banengroei voor laagopgeleiden te leiden.

Uit onderzoek voor de regio Haaglanden komt naar voren dat één nieuwe baan bij hoogwaardige kennisintensieve activiteiten 0,3 baan laaggekwalificeerde arbeid oplevert. Met andere woorden: 3 nieuwe banen hoogwaardige arbeid leveren 1 nieuwe baan laagwaardige arbeid op.

De tabel brengt in kaart wat het effect (de spin-off) is van 1 nieuwe baan hooggekwalificeerde arbeid op de toename van de laaggekwalificeerde arbeid. Het citaat licht dit effect toe.

Tabel 6.1 Spin-off indicatoren voor verschillende categorieën volgens het ESV-scenario in de regio Haaglanden

	HKA	LHKA	OTA	LOTA	HKA+OTA	LHKA+LOTA
Haaglanden	1	0,24	0,75	0,21	1	0,30
HKA	=					Hoogwaardige Kennisintensieve Activiteiten
LHKA	=					Laaggekwalificeerde werkgelegenheid binnen HKA
OTA	=					Ondersteunende en Toeleverende Activiteiten
LOTA	=					Laaggekwalificeerde werkgelegenheid binnen OTA
HKA + OTA	=					gewogen somming van HKA en OTA
LHKA + LOTA	=					gewogen somming van LHKA en LOTA

'Meer hoogwaardige activiteiten vragen (...) om meer externe diensten: schoonmakers en om meer catering. Hierin vindt een sterke groei plaats. Deze is procentueel bijna zesmaal zo groot als die van de hoogwaardige activiteiten zelf. De beleids optie gericht op economische structuurverbetering blijkt dan ook vooral effecten voor de ondersteunende activiteiten te hebben. Juist de laaggekwalificeerde ondersteunende activiteiten vertonen de grootste groei. Economische structuurverbetering bevordert in absolute zin vooral de hoogwaardige, en zij het iets minder, de ondersteunende activiteiten, maar in relatieve zin vooral de lager gekwalificeerde banen. Hoogwaardige groei van de werkgelegenheid gaat aldus samen met een relatieve bevoordeling van lager gekwalificeerde werkgelegenheid. Dit laatste is vooral te

danke aan de groei van de ondersteunende activiteiten en niet zozeer aan de hoogwaardige activiteiten zelf.'

Bron: Onderzoek voor ruimtelijke implicaties van arbeidsmarktbeleid (RIVA) voor de regio Haaglanden. In opdracht van de Rijksplanologische dienst, Lambert van der Laan, 2000

1.11 “Niet In Mijn Achtertuin”

Inleiding

De vermaatschappelijking van de zorg stuit in de stad op weerstand. Voorzieningen voor kwetsbare groepen en huisvesting van ‘andere’ bewoners stuit steeds vaker op protest. We noemen dit het NIMBY (Not-in-my-backyard) effect.

Uit de praktijk blijkt dat het NIMBY effect in het bijzonder speelt bij 3 soorten sociale voorzieningen:

1. Geconcentreerde huisvesting voor groepen zoals bijvoorbeeld begeleid-wonen groepen voor jongeren, mensen met psychiatrische beperking, verstandelijk gehandicapte jongeren,
2. zogenaamde 'noodzakelijke, omstreden voorzieningen' zoals dag- en nachtopvang voor dak- en thuislozen en voor verslaafden (bijvoorbeeld gebruikersruimten),
3. individuele huisvesting van mensen met een psychiatrische beperking, mensen die reeds overlast veroorzaken bijvoorbeeld door hun psychiatrische beperking of door huiselijk geweld enz. sociaal onaangepaste bewoners.

Visie

Uitgangspunt is dat geen buurt in het stadsdeel onevenredig veel overlast moet dragen ten opzichte van andere buurten. Concentraties van voorzieningen moeten worden voorkomen.

De beleidsruimte is beperkt. Het stadsdeel heeft geen invloed op toewijzing. De centrale stad bepaalt in de meeste gevallen toewijzing van voorzieningen aan de stadsdelen, zoals voorzieningen voor begeleid wonen. Bij opvang van daklozen e.d., de tweede genoemde groep, wijst de DMO toe. Hierbij is het

beleid over het algemeen volgend: in buurten waar overlast ontstaat realiseert de centrale stad, vaak op aandringen van de buurt, gebruikersruimtes en opvang. Bij huisvesting van individuen en gezinnen, de derde groep, claimt de Dienst Wonen huisvesting van de corporaties en wijst ze meestal toe op basis van urgentie.

Dit betekent dat het stadsdeel een ‘NIMBY opgave’ krijgt van de centrale stad. Daarbij is redelijke spreiding over het stadsdeel gewenst. Daartoe is contact nodig met de Dienst Wonen, de DMO, de corporaties en andere betrokken partijen. Eerst moet er een inventarisatie komen van het toewijzingsbeleid door deze partijen. Vervolgens is daarbinnen de beleidsruimte en invloed op te zoeken die het stadsdeel heeft op spreiding van voorzieningen. Belangrijk is hierbij dat de meeste van deze voorzieningen ‘footloose’ zijn. Huisvesting bijvoorbeeld is weinig gebonden aan een bepaalde plek (zie hiervoor ook onder het kopje ‘Modelplek’). De aard van deze voorzieningen laat spreiding toe.

Aandachtspunten voor uitvoering

De strategie om de kansen op de weerstand te verminderen bevat de volgende elementen:

Het stadsdeel heeft een NIMBY opgave van de centrale stad. Voor de vermaatschappelijking van de zorg zal elke buurt van het stadsdeel rekening moeten houden en te maken krijgen met deze kwetsbare groepen. Dat heeft belangrijke consequenties: in nieuwe stedenbouwkundige projecten is vanaf het begin duidelijk dat voorzieningen voor kwetsbare groepen meegenomen worden, zeker als het projecten betreft in een wijk die nog niet overbelast is met NIMBY-voorzieningen.

Ten eerste moet dit beleid worden gecommuniceerd aan iedereen, lang voordat concrete voorzieningen worden gerealiseerd. Dit is gericht op bewoners, kopers en projectontwikkelaars en andere partijen. Corporaties en zorginstellingen zijn hierbij te betrekken als comakers. Het beleid wordt niet gekoppeld aan compensatie zoals meer kinderopvang of subsidie als ergens een voorziening wordt gerealiseerd. Dat leidt juist tot het steeds moeilijker, tegen een steeds grotere ruil realiseren van NIMBY voorzieningen.

Ten tweede moet een NIMBY voorziening als eerste op in een project worden opgenomen, zodat vanaf het begin van het project voor alle partijen duidelijk is dat ze er niet omheen kunnen.

Kengetallen

We hebben te maken met een 'NIMBY opgave' vanuit de samenleving. Deze NIMBY opgave is nu nog onbekend. De eerder voorgestelde inventarisatie brengt daar meer duidelijkheid in. Daarna is de keuze voor realisatie van een voorziening vooral gebaseerd op de vraag hoeveel voorzieningen er al zijn in de buurt ten opzichte van de andere buurten van het stadsdeel. Op dit moment heeft de Oosterparkbuurt 5 NIMBY voorzieningen. Dat is meer dan andere buurten. Er zou geen nieuwe voorziening in de Oosterparkbuurt mogen worden gerealiseerd zolang dit het geval is.

Opvang van daklozen en gebruikersruimtes zijn vaak een oplossing waar de buurt om vraagt. In dat geval dragen zij bij aan vermindering van overlast. Dan geldt de eerder genoemde regel niet.

Modelplek

NIMBY voorzieningen zijn 'ongebonden'. Ze kunnen overal in het stadsdeel gerealiseerd worden. Het criterium om ergens een NIMBY voorziening te realiseren moet zijn of in de buurt niet onevenredig veel overlast te verwachten valt (na realisatie) ten opzichte van andere buurten waar al NIMBY voorzieningen zijn.

Bij de opvang van daklozen geldt het beleid van de DMO. Hiervoor is contact nodig met buurtbeheergroepen, ontwikkelaars en corporaties die met elkaar als comakers van het beleid functioneren. Opvang is een oplossing voor overlast.

Voor de individuele huisvesting is het streven te komen tot een over alle buurten verdeelde 'tijdelijke woningvoorraad'. Daarin wonen vaak studenten met een tijdelijk wooncontract tot de woning geclaimd wordt door de Dienst Wonen. Dit vereist dat de Dienst Wonen achter dit beleid staat en met spreiding rekening houdt. Dit vereist ook dat 'goede' woningen voor een tijdelijk contract verhuurd mogen worden.

Realisering van een maatschappelijk steunsysteem en sociaal meldpunt in Oost/Watergraafsmeer is nodig. Deze programma's verbeteren opvang, het signaleren van moeilijkheden en de steun voor de bewoners van de voorzieningen.

2 Gezamenlijk proces

In dit hoofdstuk wordt teruggeblikt en vooruit gekeken binnen het proces van samenwerking voor de sociale ruimtevraag.

- In de eerste paragraaf worden de drie bouwstenen voor samenwerking beschreven: inhoud, aanpak en structuur.
- In de tweede paragraaf worden de aanvankelijke verschillen in taal en denkkader scherp tegenover elkaar gezet. Deze verschillen kunnen dienen als analogie voor wat kan spelen bij toekomstige samenwerking tussen afdelingen.
- In de derde paragraaf wordt de betekenis van sociaal ruimtelijke samenwerking voor planning beschreven. Deze paragraaf geeft een uitgebreid overzicht van oplossingen, voorwaarden voor gezamenlijkheid en valkuilen.
- In de vierde paragraaf komen de vervolgstappen aan bod: nu samenwerking een feit is en er een basis ligt voor een gezamenlijk programma – wat is er dan nodig om deze te verankeren in de organisatie?

2.1 Naar sociaal-culturele-ruimtelijke samenwerking

De in deze visie beschreven ontwikkelingen roepen nieuwe vragen op en stellen de overheid voor nieuwe opgaven. Belangrijk is daarbij de constatering dat deze opgaven niet langer óf ruimtelijk óf sociaal-cultureel zijn op te lossen. Dat heeft gevolgen voor het handelen van ruimtelijk ordenaars en welzijns, zorg en culturele beleidsmakers:

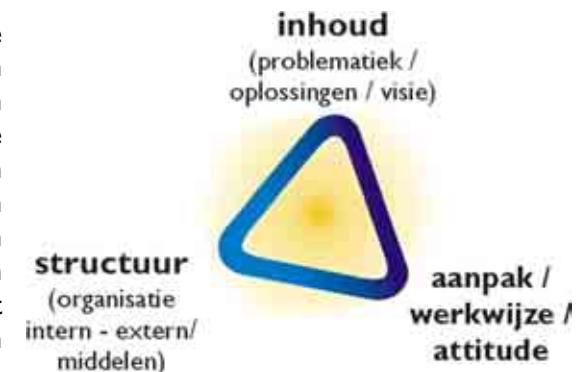
- Ruimtelijke ordenaars beperken zich niet tot het plannen van ‘welke functies waar’, maar kijken ook welke voorzieningen nodig zullen zijn en hoe de ruimte een culturele omgeving kan zijn. Ze zijn zich ervan bewust dat ze met wat ze doen in feite ook sociaal en cultureel beleid maken.
- Welzijns, zorg en culturele beleidsmakers kijken op hun beurt met de ruimtelijke ordenaars meerdere jaren vooruit en zetten hun beleid ook naar ruimteclaims om. Zij zijn zich ervan bewust dat ze in feite óók ruimtelijk beleid maken.

Werk aan inhoud, aanpak èn structuur

Om het goed door te laten werken in de organisatie is een eenmalig project niet voldoende. Dit vraagstuk is alleen op te pakken door èn aan inhoud, èn aan aanpak, èn aan structuur te werken.

- De inhoud is het verkennen van de visie op en de oplossingen bij problemen. Voor de sociale ruimtevraag is een gemeenschappelijke visie en ambitie nodig, en een concrete uitwerking naar onderwerpen die spelen in de stad. Deze staat beschreven in de structuurschets en is uitgewerkt in het eerste deel van deze visie.
- De structuur van waaruit mensen werken is de wijze waarop de organisatie is ingericht en de instrumenten die ze daarbij gebruiken. Werken aan de sociale ruimtevraag vraagt om nieuwe structuren: samenwerking tussen welzijn en ruimtelijk beleid, maar bijvoorbeeld ook een gedegen en tijdige inbreng in allerlei herstructurerings-, transformatie- en wijkvernieuwingprojecten, waarin het stadsdeelbestuur per slot van rekening bij uitstek zijn koers in de praktijk brengt.
- Wat vaak vergeten wordt is de aanpak. De aanpak staat voor de werkwijze, de individuele attitude en vaardigheden (competenties) van waaruit een organisatie werkt. Wil de samenwerking echt beklijven en niet snel weer wegzakken, dan is van belang dat medewerkers, leidinggevenden en bestuurders hiervoor ook nieuwe vaardigheden ontwikkelen. De sociale ruimtevraag vraagt bijvoorbeeld om een groot anticiperend vermogen, sturing en een sterke regie om versnippering te doorbreken.

Voor een echt structurele coalitie tussen ‘ruimtelijk’ en ‘sociaal’ is dus op elk van deze drie punten nodig de werelden voor elkaar open te stellen. Alleen met een dergelijke structurele en open samenwerking tussen ‘sociaal’ en ‘ruimtelijk’ zal het lukken om de sociale en

culturele ruimtevraag een vaste plaats te geven. En dat is voorwaarde voor een aantrekkelijke gebouwde stad plus een rijke stadscultuur.

De onderdelen van de samenwerking om tot deze visie te komen zijn daarom bouwstenen voor beleid op langere termijn. Ze leggen ook de basis om verbindingen met andere afdelingen aan te gaan.

2.2 Omgaan met elkaars ‘taal’ en denkkader

Beide werelden hebben hun eigen werkwijze, denkkader en taal (‘paradigma’). Door de samenwerking zijn de beleidsmedewerkers zich hier bewuster van geworden. De verschillen zijn groot en fundamenteel, het is steeds zoeken naar de juiste woorden en toonzetting om elkaar ‘te verstaan’. De verschillen vormen de kracht van en de valkuilen voor samenwerking tussen de afdelingen. Als zij er niet meer waren zou aan de sociale ruimtevraag niet goed tegemoet kunnen worden gekomen. Ze worden bij voortdurend overbrugd door de medewerkers van beide afdelingen.

Op de volgende bladzijde zijn de verschillen die de groep heeft ervaren op een rijtje gezet. Ze zijn in deze visie opgenomen en bewust uitvergroot om de discussie over elkaars paradigma’s te prikkelen. Het betreft verschillen in inhoud van het werkveld, de verschillen in aanpak en werkwijze en de verschillen in structuur.

Hou beide werelden in stand, stel ze voor elkaar open

Als deze verschillen niet worden benoemd en onderkend, zullen experimenten met samenwerking tot misverstanden, onbegrip en irritatie blijven

leiden.

Samenwerking tussen sociaal en fysiek leidt er in de praktijk vaak toe dat de een zich maar krampachtig aan de ander moet aanpassen. Dit is volgens het stadsdeelbestuur nooit een oplossing. Ook moet niet de één het werk van de ander gaan overnemen, want dan maakt de organisatie niet goed gebruik van zijn eigen expertise. Het heeft evenmin zin om kunstmatig te streven naar één nieuwe gemeenschappelijke taal.

Uitgangspunt is hier: gelijkwaardigheid. De eigen taal, de expertise en het denkkader zijn er om een reden. Ze zijn ontstaan als respons op wat de werkomstandigheden vragen. Het is dus ook nodig die in stand te houden. Integratie begint bovendien bij de kracht en zelfbewustzijn van de afzonderlijke betrokken pijlers.

Wel zijn tussen de sociale en de fysieke wereld een beter begrip en bewustwording over en weer nodig. Beter is daarom een samenwerking waarbij beide denkwereelden zich voor elkaar openstellen. De vitaliteit van beide sectoren dient daarbij als uitgangspunt. Hou de werelden in stand, respecteer ze, maar laat ze wel tot uitwisseling komen. Ze moeten vanuit hun eigen maat, schaal en visie samenwerken. Het streven is daarbij is niet het grijze gemiddelde maar een meerwaarde door gebruik te maken van elkaars kennis en inzichten.

Juist voor de bewustwording over en weer was de overstijgende uitwisseling in conferenties, het delen van inzichten zoals in de nu volgende tabel, een zeer belangrijke stap. Ook in de toekomst is het zaak af en toe dergelijke verkenningen te herhalen.

Creativiteit ontstaat juist daar waar verschillende denkwereelden met elkaar in contact komen en elkaar gaan beïnvloeden.

Voorwaarde is van elke individuele deelnemer de fundamentele bereidheid om een andere dan de eigen zienswijze te accepteren, om te accepteren dat er ook andere denkwereelden dan de eigen bestaan en om van elkaar te willen leren. Voorwaarde is ook dat er een gemeenschappelijke drijfveer is: werken aan een positief beeld van de toekomstige kwaliteit van de leefomgeving.

2.3 De betekenis voor planning

'Sociaal' houdt bij beleidsontwikkeling meteen rekening met ruimteclaims en ruimtelijke dynamiek. 'Ruimtelijk' geeft de sociale ruimtevraag tijdens planprocessen een plaats en maakt de realisatie ervan ruimtelijk en financieel mogelijk.

Het werken aan projecten en beleid is in drie fasen op te delen: (plan)voorbereiding, (plan)uitvoering en beheer. Hieronder geven we per fase een aantal aandachtspunten:

Planvoorbereidingsfase

Het is belangrijk dat nieuwe projecten op tijd bekend zijn. Dit gebeurt onder meer al door ze op te nemen in de meerjarenbegroting. Maar het zou goed zijn om:

- ze ook als vast agendapunt op raadsvergaderingen te laten terugkeren. Hierdoor blijft het bestuur en de hele organisatie op de hoogte van aankomende ruimtelijke projecten en de gang van zaken binnen die projecten.
- als een project in de voorbereidingsfase verkeert, dit al direct te melden op een vaste plek op het intranet
- dit is eigenlijk nog te passief: de initiërende sector kan ook actief de andere sectoren uitnodigen. Van belang is ook de koersworkshop, die de afdeling Projecten van Wonen en Werken tegenwoordig in de eerste fase houdt. De workshop dient om met betrokkenen dwars door de hele organisatie heen in een vroegtijdig stadium een gemeenschappelijk streefbeeld voor het project uit te werken. In enkele stappen worden de kwaliteitspijlers uit de structuurschets voor het project geoperationaliseerd. Ook wordt vanuit het streefbeeld teruggedeneerd: welk proces, welke organisatie, welke strategie en welke instrumenten zijn dan de komende jaren nodig voor dit project om de doelen te kunnen verwezenlijken?

Belangrijke vragen voor de sociale ruimtevraag in deze voorbereidingsfase zijn:

- 1) voor welke toekomstige bevolking doen we het;
- 2) wat is daarvoor nodig,
- 3) hoeveel m² moeten we daarvoor in het programma opnemen,
- 4) welke kwalitatieve ruimtelijke eisen moeten we aan de omgeving en de gebouwen stellen en
- 5) welke strategieën kunnen we voor realisatie hiervan ontwikkelen?

Om toekomstgericht te kunnen werken is een visie nodig: zowel ruimtelijk, economisch als sociaal (grotendeels in hoofdstuk I uitgewerkt, als basis voor toekomstige projecten). Belangrijk aspecten hierbij:

- het achterhalen van de behoefte van toekomstige gebruikers. Door vooruit te redeneren naar realisatie en beheer zijn aanvullingen te geven. Dit kan in samenwerking met de aanbieders, aangezien zij bovenop de vraag zitten. Ook kunnen we denken aan verenigingen van eindgebruikers: bewoners- en huurdersverenigingen, maar ook winkeliers- en welzijnsverenigingen. Belangrijk bij projecten is altijd een goed evenwicht te vinden tussen belangen van huidige en mogelijke toekomstige gebruikers. In de communicatie- en participatieopbouw is van belang de positieve, meedenkende krachten binnen de buurten te mobiliseren.

- de mate van voorspelbaarheid én flexibiliteit van de invulling. Dit hangt onder meer af van de omvang van de locatie. Bij grote projecten zijn de functies makkelijker te voorspellen en is het makkelijker ruimte te reserveren, dan op kleine locaties.
- daarnaast is de trend om meer locaties multifunctioneel en gebouwen flexibel in te vullen. Hierdoor zal er in de beheerfase behoefte zijn aan kostendekkende gemeenschappelijke ruimtes. Op dit moment is deze functie geen vast onderdeel van het programma van eisen (PvE). Hier willen we meer aandacht aan schenken.

Realisatie-/bouwfase

De praktijk leert dat deze fase cruciaal is voor de (sociale) ruimtevraag: in deze fase ontstaat vaak spanning tussen wens en financiële haalbaarheid en komt het honoreren van ruimteclaims onder druk:

- De standpunten over de claims worden in deze fase harder.
- Met name de laatste momenten voor de bestuurlijke besluitvorming hierover zijn van hierin groot belang. De in de initiatiefase genoemde m² voor functies worden vlak voor de 'go or no-go'-beslissing opnieuw onder de loep genomen en veelal herijkt. Elke sector probeert zijn voorkeur opnieuw in te brengen. Als de wensen van de sociale kant komen en de fysieke kant de haalbaarheid van het project moet bewaken, wordt het gauw geïnterpreteerd als een strijd tussen sectoren, wat ten onrechte is. Probleem is vaak dat er geen regisseur is voor de financiële kant van sociale aspecten, en dat de wensen wel worden neergelegd maar en niet op tijd strategieën voor realisatie worden ontwikkeld.

Om dit op te lossen zijn drie aspecten van groot belang:

- we willen zoeken naar nieuwe wegen om deze echte (harde) keuzes en het ontwikkelen van (financiële) strategieën in de tijd naar voren te halen. Dat betekent meer interactie momenten tussen de sectoren in de voorbereidingsfase. En niet alleen binnen de projectgroep!
- voor de welzijnsdoelstellingen is een actieve houding van welzijn in de realisatiefase van groot belang. Ook al heeft welzijn vanaf het begin aan tafel gezeten, dan nog worden in deze fase nogal eens beslissingen genomen die niet zijn afgestemd, waardoor de beoogde welzijnsdoelstellingen niet worden gehaald. Welzijn moet er dus bovenop blijven

zitten en meer regisseren op het tijdig bijeenbrengen van instellingen uit het veld en op financiële haalbaarheid. Multifunctioneel en flexibel bouwen worden nu nog te vaak in de weg gestaan doordat elke voorziening zijn eigen geldstroom heeft. Resultaat is dat elke voorziening toch zijn eigen gebouw krijgt. Maar naast realisatie is in de beheerfase ook het duurzaam functioneren van gebouwen voor voorzieningen van belang. Door de jaren heen veranderen wijken van bevolkings-samenstelling en verschuiven maatschappelijke eisenpatronen. Een gebouw moet de ene keer een kinderopvang kunnen huisvesten en een andere keer een zorginstelling voor ouderen. Van belang is daarom dat welzijn regisseert op het doorbreken van versnippering.

- het zou goed zijn om te werken met ruimtelijke reserves, zodat de functies in te passen zijn die vanuit welzijnsoogpunt pas nodig zijn op moment van oplevering van het totale plangebied. Maar de stedelijke druk is hoog: dit lijkt niet haalbaar. Een oplossing is het werken met tijdelijke functies. Denk bijvoorbeeld aan schoolwoningen of de studentenflats op de Noordelijke IJ-oeveren. Daarnaast bestaat het idee om bij grotere wijken 'sociale dozen' neer te zetten, een soort sociale bedrijfsverzamelgebouwen waar door de tijd heen steeds andere voorzieningen gebruik van kunnen maken. Tot slot is ook flexibel bouwen van belang: een basisschool moet in de toekomst ook kunnen dienen voor andere functies.

Beheerfase

Problemen in de beheerfase uiteten zich vaak als sociale problemen. Toch kunnen deze veelal worden voorkomen als er al in de voorbereidingsfase rekening mee wordt gehouden. Door de lange voorbereiding- en bouwperiodes komt beheer vaak te laat aan de orde. Hierdoor ontstaan risico's voor de belanghebbenden en veelal financiële problemen.

Een nieuwe of pas geherstructureerde woonwijk gaat minimaal 40 jaar mee. Bij voorbaat is bekend dat er tijdens deze periode voortdurend behoefte is aan kostendekkende 'maatschappelijke' ruimtes. De invulling daarvan kan snel veranderen. Daarvoor zijn multifunctionaliteit en flexibiliteit nodig. Maar maatschappelijke voorzieningen kosten op korte termijn alleen geld en gaan pas op langere termijn 'renderen'. Het rendement van een maatschappelijke

investering is aanvankelijk vaak niet zichtbaar genoeg.

‘Beheer van maatschappelijke voorzieningen’ moet een onderdeel van ruimtelijke plannen zijn, aangezien ‘maatschappelijke voorzieningen’ meer zijn dan ‘in te vullen vierkante meters’ en een ‘ruimte met een balie’. Dit beheer is bij uitstek een sociale taak.

Als de sociale sector de beheerfase (na planning en realisatie) voor haar rekening neemt heeft ze ‘sociale meters’ nodig. **We moeten eigenlijk toewerken naar ontwikkelaars/beheerders die zich specialiseren in realisatie en beheer van sociale voorzieningen.** De centrale stad (DMO) is hiervoor initiatieven gestart waar we ons bij aansluiten.

Voorzieningen maken de stad.

Voorzieningen (profit en non profit) worden steeds vaker gezien als voorwaarde voor het bestaan van de stad. Toch is het in toenemende mate moeilijk ruimte te vinden voor sociale voorzieningen. Dat is een belangrijke motivatie voor Amsterdam om actief de samenwerking voor voorzieningen vorm te geven en gegevens over voorzieningen goed in beeld te krijgen. De dienst Ruimtelijke Ordening heeft samen met Onderzoek en Statistiek toegang tot een schat aan gegevens die ook voor de sociale sector zeer interessant zijn.

Een tweede mogelijkheid is het om te bezien hoe bij projecten betrokken ontwikkelaars en marktpartijen een groter belang bij het lange termijnbeheer kunnen krijgen. Een andere houding ten opzichte van beheer vinden we bijvoorbeeld vaak bij ontwikkelaars-beleggers, die het vastgoed in beheer houden.

Samengevat zijn de denkrichtingen om het beheer van maatschappelijke voorzieningen te verbeteren:

- Geef zoveel mogelijk betrokken partijen een rechtstreeks belang in de beheerfase
- Neem de belangen van de exploitant eerder mee in het proces
- Maak het rendement van maatschappelijke investeringen eerder zichtbaar.

2.4 Verankeren in de organisatie

Hierboven zijn ideeën gegeven over het planproces in de verschillende ontwikkelingsfasen. Nu kijken we vooruit naar wat de komende periode nodig is om deze sociaal-ruimtelijke visie te (blijven) verwezenlijken.

Niet praten maar doen

Dit is een veelgehoorde kreet in menig collegeprogramma. Voor goede sturing op ambities is een visie nodig, maar is ook nodig dat die visie op een resultaatgerichte manier concreet in de praktijk wordt gebracht. Het stadsdeelbestuur doet dit bij uitstek in concrete programma's en projecten. Voor de realisatie van deze visie zal het vooral van belang zijn steeds koppelingen te leggen met projecten die (gaan) lopen op allerlei plaatsen in de organisatie.

Om vernieuwing te combineren met het behalen van resultaten is oplossingsgericht werken onontbeerlijk: zoeken naar oplossingen en mogelijkheden. Daar hoort een onafhankelijke houding bij: medewerkers stellen zich niet afhankelijk op van krachten van buiten, maar zoeken naar mogelijkheden om hun opdracht wél te volbrengen. Ze geven nooit de omstandigheden de schuld, maken zich daar ook niet afhankelijk van maar creëren die zelf om de ambities te bereiken.

Verwezenlijking in projecten, o.a. door koersworkshop

In paragraaf 2.3 is al veel gezegd over de betekenis van de sociale ruimtevraag voor projecten. Parallel aan deze samenwerking heeft Stipo bij de afdeling projecten ‘Projecten, ambities en startnotities’ begeleid. Een belangrijk doel van het afdelingshoofd is om projecten meer te gaan aanwenden voor de realisatie van de koers (kwaliteitspijlers) uit de structuurschets. In de genoemde notitie staan voorstellen om dit concreet in de praktijk te brengen.

Een belangrijke stap is om bij projecten meteen aan het begin een koers uit te zetten: met een koersworkshop worden de kwaliteitspijlers voor het project geconcretiseerd en geoperationaliseerd. De deelnemers leveren gezamenlijk de ingrediënten aan voor een streefbeeld voor het project. Vanuit dat streefbeeld is terug te redeneren, wat er allemaal voor nodig is om dat te bereiken. Hieruit is een strategie te herleiden die wordt uitgewerkt in de startnotitie. Verantwoordelijkheden hiervoor liggen op ambtelijk niveau, het management coördineert en stuurt aan; en daarna speelt ook het bestuur een belangrijke rol in het toetsen op de eigen koers. Van belang is dus niet alleen om de inhoudelijke ambities voor het project te verwoorden, maar daarbij ook de sturing, strategie en instrumenten te ontwikkelen om die ambities daadwerkelijk te kunnen waarmaken. Ambities zonder strategie zijn zinloos. Deze sociaal-ruimtelijke visie is een belangrijke basis voor toekomstige koersworkshops en verdere uitwerking in projecten.

Communicatie: co-makersaanpak

Voor zowel de inhoudelijke inbreng als voor de strategie is het belangrijk om te blijven leren van ervaringen van partners in het veld en van overheden elders. Steeds nieuwe ervaringskennis mobiliseren in het veld is een belangrijk onderdeel van de werkwijze die nodig is. Bij binnenstedelijke projecten zal het er steeds meer om gaan positieve krachten binnen een buurt te weten te mobiliseren en door hun inbreng mede eigenaar te maken van het eindproduct (de co-makers aanpak: van 'inspraakprocedure' naar actief sleutelfiguren zoeken die kunnen bijdragen aan de visie). Voor het slagen van die aanpak is het om de tafel gaan zitten alleen niet voldoende: de juiste houding en gedrag bij het aangaan van het gesprek (fundamentele

bereidheid om te luisteren, interesse en nieuwsgierigheid, regisserend op hoofddoelstellingen) zijn essentieel voor het al of niet slagen van deze aanpak. Ook procesinzicht en een zeer geleidelijke opbouw van de communicatie (niet te vroeg te hoge verwachtingen wekken) zijn belangrijk.

Blijven verdiepen en bijstellen visie

In het begin van deze visie is gesteld dat een gezamenlijk vertrekpunt essentieel is voor de samenwerking: een door beide sectoren onderschreven visie op de gewenste kwaliteiten in het stadsdeel. De samenwerking in de sociale ruimtevraag heeft deze visie verdiept. De komende jaren zullen zich steeds nieuwe ontwikkelingen blijven voordoen, die om nieuwe inzichten van de stadsdeelorganisatie vragen. Daarom willen we de uitwisseling en de onderlinge samenwerking met enige regelmaat herhalen (te denken valt aan een keer per jaar, ieder jaar op een vast moment). Vooraf kijken we welke gastsprekers we hierbij kunnen uitnodigen.

Dit is een investering van de stadsdeelorganisatie in de kwaliteit en het enthousiasme van de eigen medewerkers. Door de waan van de dag, mis je soms de inspiratie en het brede perspectief. Juist daarom is het goed om zo nu en dan bewust vrije ruimte te creëren om een breed perspectief te ontwikkelen (tijdelijk zonder deadlines en druk).

Maar ook tussentijds blijven medewerkers in overleg met elkaar, hun leidinggevend en het bestuur de visie op de stad verdiepen. Elkaar aanspreken op het realiseren van de koers van het bestuur hoort daar bij. De leidinggevend van de afdeling dragen de verantwoordelijkheid om met bestuurders en beleidsmedewerkers ook bij concrete beleidsonderwerpen steeds streefbeelden en visie op te blijven stellen, en daarvoor aandacht te blijven vragen – wat voor stadsdeel willen we?

Sturen op open houding

Voor het management is van belang niet alleen sturing te (blijven) geven op inhoud en structuur, maar vooral ook op gedrag. Integraal werken begint niet bij een structuur, want als mensen met elkaar om de tafel worden gezet is dat nog geen garantie voor integraliteit. Het begint op het niveau van de werkwijze en het gedrag van individuele beleidsmedewerkers: een open houding, dus niet naar binnen gekeerd (alleen maar bevestiging in de eigen afdeling zoeken), maar uit zichzelf vanuit die houding ertoe komen samenwerking door de organisatie heen op te zoeken. Zelf de alertheid

hebben dat het van belang is op onderwerpen waar je zelf mee bezig bent anderen binnen en buiten de organisatie in andere werkvelden tijdig in te schakelen. En een open houding om af en toe bij te houden en interesse te tonen in waar anderen mee bezig zijn. Leidinggevend kunnen hierin sturen door de eigen voorbeeldfunctie, door contact met andere leidinggevend waar de samenwerking niet goed verloopt en vooral door de dagelijkse aansturing en coaching van de medewerkers.

Voor het behoud van openheid is 'schouwen' (zoeken naar kennis en inzichten van anderen) een absolute noodzaak. Dit is een continu onderdeel van elke opdracht omdat de omgeving dynamisch is: de opdracht verliest in een veranderende omgeving voortdurend zijn geldigheid en heeft steeds bijstelling in overleg met de opdrachtgever. Maar die bijstelling is alleen zinvol als deze is gebaseerd op voortschrijdend inzicht door schouwen en interactie met omgeving.

Integraal denken betekent vervolgens steeds denken: welke bijdrage kan 'jouw' beleid ('jouw' opdracht) leveren aan de overkoepelende visie? Welke bijdrage van anderen is nodig voor het volbrengen van de opdracht?

Sturen op vraaggerichtheid

Vraaggerichtheid in projecten en beleid brengen is ook een manier (en een houding) om door sectoren heen te breken. Actief verkennen van de huidige en de toekomstige vraag van diverse doelgroepen is hierbij onmisbaar. Wellicht kunnen de buurtfoto's ook meer anticiperend een rol gaan vervullen. Belangrijk is dan dat beleidsmedewerkers duidelijk aangeven welke doelgroepen zij willen onderscheiden en welke inzichten in wensen- en spreidingspatronen ze nodig hebben.

Niet rol- maar taakgericht

Voor samenwerking is ook van belang dat beleidsmedewerkers blijven redeneren vanuit de inhoudelijke doelen die zij moeten bereiken. Dit is een taakgerichte houding, in plaats van een rolgerichte houding waarbij de beleidsmedewerker alleen datgene doet wat hem/haar door anderen wordt opgedragen en niet over de grenzen van de eigen functieomschrijving treedt ('dat is mijn probleem niet').

Bij het omgaan met procedures geldt in het taakgerichte werken het principe van de 'geest van de wet' – procedures hebben een achtergrond en een goede reden. Die reden is het belang van de procedure en als die reden nog

steeds valide is dan moet de procedure worden gevolgd. Als de reden onbekend is moet hij (opnieuw) worden gevonden. Als de reden niet meer geldig is komt er een andere procedure.

Voor leidinggevend betekent taakgerichtheid het omdraaien van proceduresturing (is de juiste procedure gevolgd?) naar sturing vanuit inhoud (klopt dit bij het streefbeeld dat we voor ogen hebben? Draagt het bij aan de visie van het bestuur?). Leidinggevend sturen voor taakgerichtheid aan vanuit vertrouwen en wakkeren ambitie en leren aan bij medewerkers.

Punten voor de afzonderlijke afdelingen

De punten die hierboven staan zijn geldig voor medewerkers, leidinggevend en bestuurders van beide afdelingen. Ook voor de afdeling afzonderlijk zijn vervolgstappen aan te geven. Zoals een van de experts tijdens een conferentie opmerkte: integratie begint bij de eigen kracht van de afzonderlijke sectoren / afdelingen. Voor beide is het blijven leren een belangrijk aspect.

Welzijn moet meer (blijven leren) anticiperen:

- samen met ruimtelijk beleid ruimtelijke spreidingspatronen blijven analyseren (ambtelijk, management coördineert)
- structureel steeds 10 jaar vooruit te denken over maatschappelijke patronen; deze sociaal-ruimtelijke visie is hiervoor een goede basis (ambtelijk, management stimuleert)
- verdere ontwikkeling kengetallen, waarbij een aantal 'sec' is te geven, maar een aantal zoals culturele voorzieningen ook een politiek gestuurde keuze is (ambtelijk i.s.m. bestuurlijk)
- een verdere discussie over schaalniveau en kwaliteit van voorzieningen: welke voorziening willen we kleinschalig in de wijk, welke met meer kwaliteit geconcentreerd, welke veranderingen in spreidingspatronen zijn wenselijk; waar is grootschalig organiseren en kleinschalig uitvoeren mogelijk / menselijke maat in de 'frontoffice' (ambtelijk i.s.m. politiek)
- structureel voorbeelden bij andere gemeenten gaan opzoeken, zoals ook in deze samenwerking is gebeurd met de werkmappes die Stipo voor de duo's heeft opgesteld (medewerkers zouden dit als vaste taak kunnen krijgen van het management, met elk een onderwerp; in het afdelings-overleg komt elke keer een ander voorbeeld aan de orde). Waar zinvol deelt welzijn de verworven inzichten met ruimtelijk beleid

- welzijn zou een regisserend beleidsmedewerker kunnen gebruiken die naast een inhoudelijk taakveld ook tot taak heeft om samenwerking binnen het welzijnsveld tussen de organisaties en instellingen tot stand te brengen, wat nodig is om financiële kracht te bundelen en concepten te ontwikkelen die duurzaam blijven functioneren (door de tijd heen geschikt voor meerdere welzijns- en culturele functies). Duidelijk is in elk geval dat de afdeling welzijn niet alleen de (subsidie) relatie met de welzijnsinstellingen te onderhouden heeft, maar dat er verbindingen nodig zijn naar meerdere partijen in het veld en naar andere afdelingen om antwoorden te kunnen vinden op problemen die een brede aanpak vereisen.

Ruimtelijk beleid en projecten moeten meer (leren) accepteren dat heel lang vooruit kijken bij de sociale ruimtevraag in een aantal gevallen per definitie onmogelijk is (verschil in levenscyclus beleidsveld accepteren) en dat ze daarop juist de strategie moeten richten. De bevolking en de eisen die deze aan de omgeving stelt zijn zeer veranderlijk, zie bijvoorbeeld de huidige leegloop in de kinderopvang tegenover de overspannen wachtlijsten van twee jaar terug. Niet alleen voor de realisatie van projecten, maar ook voor de beheerfase is dit van belang: ook dan zullen de sociale wensen van een wijk steeds meeveranderen met de bevolking.

Hiervoor moeten ruimtelijk beleid en projecten:

- ruimte en flexibiliteit bieden in de procedures voor het programma bij wijkontwikkeling; ruimte inbouwen in ruimtelijke programma's
- planologische reserves in plannen opnemen en voorzien van financiële strategieën
- flexibel bouwen: door de tijd heen moeten meerdere functies van hetzelfde gebouw gebruik kunnen maken
- sociale bedrijfsverzamelgebouwen (idee 'sociale doos' van DMO, staat ook in de structuurschets, zie ook paragraaf 2.3): een manier om door de tijd heen ruimte te blijven bieden aan wisselende (sociale) functies

- met welzijn werken aan strategieën om financiële en organisatorische versnippering te doorbreken die dit soort initiatieven in de weg staat
- tijdens projecten ontstaat altijd een spanning tussen ambities en financiële haalbaarheid; als het stadsdeel hiervoor te laat strategie en instrumenten heeft ontwikkeld leggen de ambities het af tegen de haalbaarheid; ruimtelijk beleid en projecten hebben de verantwoordelijkheid om dit samen met welzijn tijdig in het proces te ontwikkelen.

Kennis mobiliseren: blijven leren van elders

Nieuwe onderwerpen in de samenleving die om samenwerking vragen tussen sociaal en fysiek zijn vaak moeilijk genoeg van zichzelf. Het is dan zonde om onnodig zelf het wiel uit te gaan vinden. Wat het mobiliseren van kennis bij collega gemeenten betreft zijn in elk geval enkele projecten van elders interessant om in de gaten te houden:

- het ministerie van VROM heeft een Leidraad Sociale wijkvisie uitgebracht (september 2003)
- de DMO laat momenteel ruimtelijke kengetallen (vierkante meters) maar ook financiële kengetallen (wat kost een school) opstellen van voorzieningen; volgens planning eind 2003 gereed; naar verluidt is ook stadsdeel Zuidoost hiermee bezig
- de gemeente Almere is met een vergelijkbaar traject bezig: kengetallen voor voorzieningen in combinatie met discussie over kwaliteit en schaal; volgens planning eind 2003 gereed
- de gemeente Haarlem is bezig een convenant in te voeren waarin afspraken met artsen en verzekeraars worden gemaakt voor spreiding van HOED-en over de stad
- de gemeente Haarlem is bezig een innovatieve visie op wonen, welzijn en zorg in te voeren, planning vaststelling rond augustus 2003.

Veel meer gemeenten zijn onlangs begonnen op hun manier na te denken over onderwerpen die ook in de Sociale Ruimtevisie aan de orde zijn gekomen. Dit zien we als onderdeel van de jaarlijkse voorbereiding van de visie.

Profielen

Vanuit het bovenstaande zijn 'profielen' op te stellen voor de medewerker en de leidinggevende.

De medewerker:

- is in staat zich de missie van de organisatie of afdeling eigen te maken
 - is in staat om deze visie samen met bestuurders/leidinggevende mede te formuleren
 - is in staat een opdracht te formuleren vanuit de visie en verwachtingen van bestuurders en management
 - is in staat een ambitie te vormen voor zichzelf om deze opdracht uit te voeren
 - is in staat tot interactie met 'hogere bestuurslagen', professionals/marktpartijen (van andere instellingen/organisaties) en burgers, dwz is in staat om met deze mensen op nieuwe ideeën te komen en verwachtingen op een lijn te brengen
 - legt verbinding tussen een visie op een thema (zoals de soc. ruimtevraag) en zijn opdracht en tussen zijn opdracht en de vertaling naar concrete werkzaamheden, procedures en interactie en samenwerking met anderen
 - is in staat actief open te staan voor de dynamiek van de omgeving (schouwen) en daar de opdracht op aan te passen (betekent ook weer verwachtingen bijsturen enz.).
- legt verbinding tussen een visie op een thema (zoals de soc. ruimtevraag) en kan van daaruit opdrachten met beleidsmedewerkers herformuleren en ambities aanwakkeren
 - is in staat actief open te staan voor de dynamiek van de omgeving (schouwen) en daar de opdracht op aan te passen (betekent ook weer verwachtingen bijsturen enz.)

De leidinggevende:

- is in staat de missie van de organisatie of afdeling te formuleren
- is in staat om deze visie samen met bestuurders/leidinggevende mede te formuleren
- stuurt op de opdrachten van medewerkers en hun eigen commitment met hun opdracht
- is in staat ambities bij medewerkers aan te wakkeren, stuurt op die ambities
- kan dus vertrouwen geven (in de ambitie en competenties van medewerkers)
- is in staat tot interactie met 'hogere bestuurslagen', beleidsmedewerkers, professionals/marktpartijen (van andere instellingen/organisaties) en burgers, d.w.z. is in staat om met deze mensen op nieuwe ideeën te komen en verwachtingen op een lijn te brengen

Colofon

Bestuur

Doorkiesnummer:	(020) 774...
Jelle Prins	...
Antionette Tanja	...

Beleidsmedewerkers

André van Vught	4326
Birgit Truijens	4317
Daisy Steba	4106
Diane Mereboer	4324
Dick Muntjewerf	4314
Duco van der Hoeven	4323
Els Meines	4105
Hannele Everts	4104
Hélène Bunck	4320
Immy van Reijen	4321
Jan Duker	4327
Jasper Boesveldt	4315
Jeroen van de Ven	4330
Jolanda Pothoven	4316
Maurice van Erven	4314
Sylvia van der Werf	4111

Leidinggevenden

Marianne Bouw	4102
Engelien Hengeveld	4313
Ron Stokvis	4100
Ellen Nieuweboer	...

Gast sprekers

Birgit Oelkers, kennisnetwerk sociale infrastructuur X-S2
Annelize Hogeweg, van de Stichting Welzijn Watergraafsmeer
Peter Roelofs, hoofd communicatie van Woningcorporatie De Key
Marijke Storm, hoofd team wonen, voorzieningen en stedelijke recreatie, dRO
Suze Duijnkerke hoofd maatschappelijke en gezondheidszorg, dMO
Elli Izeboud, senior zorg welzijn cultuur, provincie Noord-Holland

Advies en begeleiding: Stipo Consult,
Amsterdam

Hans Karsenberg	(020) 4233 690
Kees Jansen	“
Michiel Bouwens	“
Arie van der Ham	“

Overige betrokkenen

Dennis Lohuis (ontwerper en tekenaar, bureau Puntkomma)
Michiel Ortt (kaartmateriaal)

Bijlage: bronnenlijst

- Structuurschets ‘Mozaiekstad’ Oost/Watergraafsmeer, 2002
- Journaals van dit traject, 2002 en 2003
- Gegevens van de website van O+S, Amsterdamse bureau voor statistiek, <http://os.webtic.com>

HOED-en

- nota ‘Ruimte voor de praktijk’ , Amsterdamse Huisartsenvereniging (AHV) en zorgverzekeraars, 1999

Kinderopvang

- J. Rutjens Advies: Kinderopvang in Oost/Watergraafsmeer, Onderzoek naar de stand van zaken en verkenning van de toekomst, 2002

Jeugd in de ruimtelijke omgeving

- O+S, Amsterdamse bureau voor statistiek, Vrijtijdsbesteding jongeren in Amsterdam, oktober 2002
- Karsten, L.: Amsterdam human capital: what about children?, AME book, 2002
- Netwerkdokument Ruimte voor jeugd, Platform Ruimte voor de

- Jeugd, 2001
- Een programmering voor Jeugd en Veiligheid, Jeugdveiligheidsplan District 4, Utrecht, 20 juni 2002
- Ouderen
- Notitie stand van zaken ouderenhuisvesting, stadsdeel Oost/Watergraafsmeer, 2001
 - Kansenplan WIBO's, stadsdel Oost/watergraafsmeer, 2003
- Laagwaardige werkgelegenheid... laagopgeleiden?
- Hortulanus, R.P. en Machielse, J.E.M.: Op het snijvlak van de fysieke en sociale leefomgeving, Elsevier, 2001
 - SEO, Amsterdamse Economische Verkenningen, Stichting voor Economisch Onderzoek der UvA, 2002

- Entzinger, H. en Henke, R.: Sociale ontwikkelingen in Haaglanden, ERCOMER, 2000
- RWI, Arbeidsmarktanalyse 2003-06-02, RWI, 2003
- Hooghiemstra, E. et al: Onbetaalde arbeid op het spoor, SCP, 2002
- Struyven, L. en Vandenbrande T.: Creatie van werkgelegenheid in de stad, Katholieke Universiteit Leuven, 2001

NIMBY

- Beleidsovereenkomst Wonen Amsterdam 2001-2002, Amsterdam, een stad om voor te kiezen
- Maarten Voster, Annelies Acda: Een Sociaal Signaal, Advies over sociale meldpunten en maatschappelijke steunsystemen in de Amsterdamse stadsdelen, in opdracht van DMO, januari 2003

**Amsterdam Stadsdeel
Oost/Watergraafsmeer**

Postbus 9480 I
1090 GV Amsterdam
(020) 774 4444
www.oost-watergraafsmeer.nl

Stipo Consult

Antillenstraat 43
1058 GZ Amsterdam
(020) 4233 690
contact@stipo.nl
www.stipo.nl